

[1]

A VILÁGI PAPOK KÁNONI ENGEDELMESSÉGE

IRTA

Dr. SCHEFFLER JÁNOS

THEOLOGIAI TANÁR

Külön lenyomat a «Religio» 1916-íki évfolyamából.

**BUDAPEST
STEPHANEUM NYOMDA R. T. 1916.**

[2]

Nihil obstat.

Nr. 824.
Rott

Dr. Ferdinandus
censor dioecesanus.

Imprimatur.

Strigonii, 15. Febr. 1916.

Ludovicus Rajner episcopus,
vicarius generalis.

[3]

XV. Benedek pápa «*Ad beatissimi*» kezdetű apostoli szózatában, amelyet 1914. november 1-én intézett a keresztény világhoz és amelyben korunk égető sebeit oly mesteri kézzel festi le, a modern ember egyik legveszedelmesebb betegségeként siratja szertelen szabadságra, vagy inkább szabadosságra való törekvését. A mai ember nem tűr maga körül korlátokat, nem ismer maga fölött hatalmat. Előtte semmi sem elég nagy, semmi sem elég szent; isteni és emberi tekintélyt egyaránt lábbal tipor. Ebből az autonomisticus lelkületből származik — úgymond a szentatyja — «a törvények megvetése, a tömegek lázongása és mindannak arcátlan megvetése, ami parancs; ez bénítja meg a fegyelmet, ez okozza azt a tömérdek büntényt». És ami még szánandóbb, ez a szellem az egyház szolgálait sem hagyta érintetlenül: «Immodicum studium libertatis cum contumacia coniunctum... in sacros usque recessus penetravit. Majd a körlevél végén megismétli, hogy «bizony a mai kor felfuvalkodott és ellenszegülő lelkületétől nem mentek az egyháziak sem mind, amin már előbb is siránkoztunk, és sajnos, nem ritkán fordul elő, hogy az egyház főpásztorait onnan éri fájdalom és támadás, ahonnan méltán vigaszt és támogatást vártak volna. Azért mikor a szentatyja apostoli szavaival a papsághoz fordul, semmi különös új mondanivalója nincsen, csak azt kívánja ismételten lelkükre kötni, amit elődje az «*Exhortatio ad clemm*»-ban írt. «Egyet azonban még sem hallgathat el» és pedig azt, hogy atyai szeretettel kérje az összes papokat, legyenek szoros összeköttetésben és odaadó engedelmisséggel püspökük iránt: «suo quemque Episcopo coniunctissimos esse atque obsequentissimos».¹

Mivel Krisztus földi helytartója épen a mai papság számára is oly szükségesnek találja a köteles engedelmisségnek ismételt

¹ Az encyclicát 1. Acta Ap. Sed. 1914. VI. köt. 565 1. köv.

[4]

hangsúlyozását, azért napjainkban is időszerű foglalkozni azzal az engedelmisséggel, amelyet az egyház szolgáitól méltán elvár és amelynek szelleme kell, hogy minden pap lelkét teljesen áthassa.

I. A kánoni engedelmisség fogalma.

Szent Pál apostol az anyaszentegyházat az emberi testtel hasonlítja össze.¹ A test sok, különböző tagból áll ugyan, de azok közt összhang, egység, subordinatio uralkodik. Ez teszi a sok tagot egy testté. Épen így az egyháznak is igen sok tagja van, de köztük rend és összhang uralkodik: vannak, akik parancsolnak, és vannak, akik engedelmeskednek; egyesek tanítanak, a többiek meghallgatják tanításukat. A tanító és tanuló, a parancsoló és engedelmeskedő hivek közötti subordinatio teszi Krisztus földi országát *egyházzá*, Krisztus sok bárányát egy nyájá. Ez adja meg az egyháznak azt a tökéletes egységet, amelyért az Úr főpapi imájában oly bensőséggel imádkozott,² ez adja meg egyházunknak azt a csodás harmóniát, azt az isteni eredetű alkotmányát, amelyet másvallásúak megbámulnak, ellenségeink irigyelnek, de maguk el nem érhetnek; ez teszi az egyházat jól szervezett hadsereggé, «*castrorum acies ordinata*»-vá, mint a trienti zsinat mondja.³

A parancsoló egyházat isteni rendelés alapján a pápa és a püspökök képviselik. *A pápa iránt*, mint Krisztus földi helytartója iránt mindenki engedelmisséggel tartozik, aki Krisztus nyájának tagja akar lenni, még a fejedelmek és a püspökök is. Azért régebben a császárok külön, a szokásos hűségesküttől különböző esküvel ígérték a pápának engedelmisséget,⁴ a püspökök pedig a jelenlegi jog szerint is többször megújítják engedelmisségi ígéretüket. *A püspöknek* egyházi ügyekben szintén az egyházmegye minden hive engedelmisséggel tartozik, papok és világiak egyaránt;⁵ az apátok kötelesek egyházmegyei zsinatán megjelenni;⁶ hercegek vagy földesurak egyházi ügyekben még akkor is kötelesek engedelmeskedni püspöküknek, ha ez világi ügyekben

¹ Kor. I. 12, 12—31. V. ö. Eph. 4, 11.

² Ján. 17, 11. köv.

³ Sess. XXIII. c. 4.

⁴ *Phillips* Kirchenrecht II. köt. 175—6. 1. (Regensburg, 1857.³)

⁵ c. 2. X. I. 33. de majoritate et obedientia.

⁶ c. 9. ejusd. t.

[5]

alárendeltjük vagy hűbéresük lenne. Sőt még az uralkodók sincsenek e kötelesség alól felmentve, mint azt III. Ince pápa Alexios görög császárhoz írt levelében kifejtette.¹ A többi hierarchicus fokozatok nem alapulnak ugyan közvetlen isteni rendelkezésen, mindazonáltal ezeknek is tartoznak engedelmeskedni alattvalóik, mert ezek az Istentől rendelt főpásztorok törvényes képviselői.

Ezt az engedelmisséget, amelyet az egyház minden keresztény embertől, világítói és paptól egyaránt megkíván a törvényes elüljárókkal szemben, *egyházi engedelmisségnek* (obedientia ecclesiastica) nevezzük. A papoktól ezenkívül még más engedelmisséget is kívánnak az egyház törvényei, amely az ő különös, állá-potbeli kötelességük és amely az egyházi engedelmisségnél szorosabb viszonyt teremt köztük és felebbvalóik között. Ez a *kánoni engedelmisség* (obedientia canonica). A «kánoni» jelző azt mutatja, hogy ennek az engedelmisségnek forrását, tárgyát, tartalmát és kiterjedését a kánonok, az egyház külön törvényei szabják meg.² Erről a kánoni engedelmisségről IX. Gergely decretales-ei a corpus juris-ban külön fejezetet tartalmaznak «*De majoritate et obedientia*» cím alatt.³

Ugyanis az egyházi rend tagjai sem mind egyenlő rangúak. Vannak a hierarchicus sorozatban is felebbvalók és alattvalók E felebbvalókat illeti a corpus juris «majores» vagy «superiores» névvel, hatalmuk pedig az említett «*majoritas*» vagyis magasabb rang. A majoritas-nak korrelatív fogalma a reverentia és obedientia. T. i. a majoritas alapulhat vagy magasabb egyházi renden, vagy joghatóságon, vagy mind a kettőn együttesen. Így magasabb rendje miatt majoritas illeti meg a felszentelt papot a szerpappal szemben, a püspököt az áldozópapokkal szemben; joghatósága alapján pedig majoritása van a püspöknek összes papjai felett, a pápának pedig az összes papok és püspökök felett. Ha valakinek magasabb rangja csak a nagyobb egyházi renden alapul, akkor ezzel szemben az alacsonyabb rangúak külső tiszteletnyilvánítással tartoznak. Ez a *reverentia*, amely abban áll, hogy magasabb renddel bíró egyházi személy előtt, pl. a pap bármely püspök előtt, tisztelettel feláll és meghajtja magát, a legelőkelőbb

¹ c. 6. ibid.

² Ph. Schneider: Der kanonische Gehorsam (Archiv f. Kath. Kirchenrecht 1902. évf. 82. köf. 290—324. 1.) 291—2. 1., Perathoner: Der kanonische Gehorsam (Theol.-praktische Quartalschrift 1914. évf. 33—46. 1.) 34. 1.

³ L. I. t 33. in X.

[6]

helyet engedi át neki, fogadására eléje megy, kezét vagy gyűrűjét megcsókolja, és pedig akkor is, ha az illető püspöknek nincs is felette joghatósága. Különösen megkívánja e köteles tisztelet, hogy az egyházi elöljárókról tisztelettel beszéljünk ugyanarra, hogy azok a papok, kik a pápa ellen tiszteletlen beszédeket folytatnak (clerici maledici) kiközösítéssel és egyéb egyházi büntetésekkel is sújthatók.¹ De nem kevésbé büntetésreméltók püspökük vagy szerzetesi elöljáróikról tiszteletlen beszédeket folytató papok, illetőleg szerzetesek.² — Ahol azonban az egyházi elöljáró magasabb rangja nemcsak az egyházi renden, hanem joghatóságon is nyugszik, ott nem elég külső tisztelettel viseltetni a felebbvaló iránt, hanem belső meghódolással is tartozunk neki, akaratunkat is alá kell rendelni és cselekedeteinket jogos parancsa szerint irányítani. Ezt foglalja magában az «*obedientia*», az engedelmesség, mert hiszen sz. Tamás szerint «az engedelmesség az az erkölcsi erény, amely akaratunkat készségevé teszi mások, t. i. a parancsolók akaratának teljesítésére».³ A kánoni engedelmesség tehát abban áll, mint P. Wernz összefoglalja, hogy az egyházi elöljáró cctörvényeit és parancsait, ítéleteit és feddéseit, tanítását és intéseit készségesen megfogadjuk».⁴

Van az engedelmességnek még egy harmadik faja is, amely— mint látni fogjuk — úgy alapja, mint tárgya szerint lényegesen különbözik a kánoni engedelmességtől. Ez a *szertetesek engedelmessége* (*obedientia religiosa* vagy *regularis*), amely a szerzeteseknek külön állapotbeli kötelessége és amely még a kánoni engedelmességnél is szorosabb alárendeltségi viszonyba állítja a szerzetest és elöljáróit.

Jelen sorok csakis a *kánoni engedelmességről* akarnak szólni, ezt is csak egy viszonylatában kívánják bemutatni, t. i. azt

¹ c. 1. X. V. 26. (III. Kelemen, 1190.)

² «Id quod proportione servata valet etiam de iniuriis episcopis aliisque Praelatis ecclesiasticis illatis» — mondja Wernz: *Ius Decretalium* VI. n. 436. pg. 436. (Prati, 1913.). Hasonlóképen Scherer: *Handbuch des Kirchenrechtes* I. 444. 1. (Graz, 1886.)

³ *L. Pirhing*: *Ius Canonicum* 670. köv. 1. in h. t. (Dillingen, 1674.); *Schmalzgrueber*: *Ius Can. Universale*. 256—260. 1. (Ingolstadt, 1728².); *Heiner*: *Die kanonische Obedienz, oder der Diöcesanklerus und sein Bischof*. 11. köv. (Paderborn, 1882.); *Claeys-Bounaert*: *De canonica cleri saecularis obedientia* 1. köv. 1. (Löwen, 1904.)

⁴ *Ius decretalium* II. n. 192. pg. 286. (Róma, 1906.²)

[7]

az engedelmességet, amellyel a *világi* papok tartoznak megyéspüspökük iránt.

II. A kánoni engedelmesség forrása.

A püspök iránt tartozó engedelmesség a Szentírás világos tanúsága szerint *isteni jogon alapul*. Ugyanis Krisztus maga választotta apostolait, maga adott nekik hatalmat az egyház kormányzására. De a püspökök törvényes utódai az apostoloknak azért az ő küldetésük végeredményben szintén isteni rendelkezésen alapul: «Titeket a Szentlélek püspökké tett az Isten anyaszent-egyházának kormányzására.»¹ A püspök tehát isteni jogon parancsol, isteni jogon hoz törvényeket és *összes hiveinek* isteni rendelkezésen alapuló kötelessége rendelkezéseit engedelmes lélekkel fogadni. Azért mondja az Irás: «Engedelmeskedjete elüljáróitoknak és hódoljatok nekik; mert ők őröknek, mint akik számot fognak adni lelkétekért».²

De a *papokat* a többi hívőnél még szorosabb kapocs is fűzi püspökükhöz: Őtöle kapták a papszentelésben a Szentlélek ajándékát és így, mint *lelki fiai*, készséges engedelmisséggel tartoznak lelki atyjuk iránt. Ők a püspök *munkatársai* az Úr szőlőjében, akik kizárólag az egyház szolgálatára szenteltettek föl,³ azért a püspök vezetése alatt tartoznak közreműködni Krisztus nyájának vezetésében és mindenben a püspöknek, lelkiatyjuknak és főpásztoruknak irányítását követni. Ez a kötelezettség oly természetes és szükségszerű folyamánya a püspök és papjai közt fennálló viszonynak, hogy minden külön ígéret nélkül is minden időben fennállott. Épen azért a kereszténység első századaiban nem is tettek a papok külön engedelmisségi ígéretet. Csak később, miután a régi bensőséges, szinte patriarchális viszony papok és püspökük közt meglazult, és így könnyebben fordulhattak elő visszaélések, merült fel annak szüksége, hogy az egyház bizonyos külső formákhoz kösse, ígérettel, sőt esküvel is megerősítse azt, amit ígéret nélkül is mindenkor megkövetelt papjaitól. Épúgy történt itt is, mint a pápa és püspökök közötti viszonynál, ahol különféle szakadások, eretnokségek és a köteles engedelmisségnek nem egy esetben történt megtagadása tette szükségessé, hogy a pápa néha engedelmisségi ígéretet vagy esküt is kívánjon a püspököktől.⁴

¹ Ap. Csel. 20, 28.

² Zsid. 13, 17.

³ Trid. zsinat sess. XXIII. c. 16. de ref.

⁴ Phillips i. m. 187. 1.

[8]

Ugyanis a legrégebb időkben a püspöki székesegyház volt rendesen az egész egyházmegye egyetlen temploma. Ennek szolgálatára szentelte a püspök összes papjait. Azért minden klerikus azért, hogy az egyházi rendbe lépett, egyszersmind arra is kötelezte magát, hogy a püspöki templomban, a püspök parancsa szerint és az ő felügyelete alatt fog az egyháznak szolgálni. Rendesen vele együtt lakott, az ő asztalánál kapott ellátást, az ő családjának mintegy tagja volt és teljesen tőle függött. Ilyen körülmények közt természetesen nem volt szükség arra, hogy a papok külön ígérettel is kössék magukat püspökükhöz. De amint később a püspöki székhelyen kívül is épültek szentélyek, amint lassanként kialakultak a falusi egyházak, a plébániák, természetesen lazulni kezdett a régi, szinte atyai viszony; a papok nagyobb függetlenséghez jutottak, és azzal néha vissza is éltek. Éppen azért egyes püspökök és tartományi zsinatok már az V. századtól kezdve szükségesnek látták, hogy külön esküvel ígértessék meg az engedelmesség pontos betartását. «Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quam quod generáli sponsione concluditur» — így indokolja ez eskü előírását a XI. toledói zsinat.¹

Igy már Nagy szent Leo pápa egyik levelében (445-ben) találkozunk írásban tett engedelmességi ígérettel, de a pápa nem helyesli ily ígéret követelését.² Franciaországban tours-i szent Gergely említ hasonló esküt. (VI. sz.)³ Spanyolországban az imént említett XI. toledói zsinat (675-ben) 10. kánona szerint a nagyobb rendek («ecclesiastici gradus») felvétele előtt minden felszetelendő-nek esküvel kellett megígérnie, hogy a keresztény hitet sértetlenül megtartja, erényes életet fog élni, a kánonokat betartja, felebbvalói iránt pedig köteles tiszteletet és odaadó engedelmisséget fog tanúsítani.⁴ Észak-Olaszországban is külön ígérettel fogadtak a papok engedelmisséget, amint ez az arezzoi és sienai püspök között 715-ben felmerült per okmányaiból kitünik.⁵ Husz

¹ c. 6. Dist. 23.

² c. 3. h. t. (I. 33. in X.) «Non necessarium fuerat, ut obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso jani voluntarii adventus probavit officio». V. ö. Phillips i. m. 184. 1. és Claeys-Bouuaert i. m. 20—21. 1.

³ Phillips i. m. 188. 1.

⁴ c. 6. D. 23.

⁵ Examen testium in controversia de quibusdam parochiis inter Episcopum Arretinum et Senensem, anno 715. — L. Phillips i. m. 187. 1. 12. j.

[9]

papot, egy szerpapot és 8 klerikust hallgattak ki e perben, és ezek majdnem kivétel nélkül hivatkoztak arra, hogy az arezzo-i püspöknek engedelmességi esküt tettek. Bár úgy a II. chalons-i zsinat (813.), mint Jámbor Lajos capitularei (818—819.) még mindig helytelenítik ezt az ígéretet vagy esküt,¹ mégis mind általánosabbá lett, mint ugyanabban a században Benedictus Levita gyűjteményéből kitűnik.² A XI. századbeli «Liber Pontificalis»-okban a papszentelés szertartásai közt, és pedig rendszeren az elején, ott szokott szerepelni az engedelmességi ígéret; 1485-ben pedig a római pontificale is felvette, és benne is maradt, amikor VIII. Kelemen 1596-ban az egész világra kötelezően előírta a «Pontificale Romanum»-ot.³ Így lett lassan a részleges jogszokásból általános törvény, amely még ma is előírja az áldozópapok szentelésében ezt az ígéretet. Az újonnan szentelt áldozópapok áldozás után egyenként a püspök elé térdelnek és kezüket a püspök kezeibe téve, e kérdésre: «Promittis mihi et successoribus meis (Pontifici ordinario tuo) reverentiam et obedientiam?» azt felelik: «Promitto».⁴

Ettől az *igérettől* meg kell különböztetni azt az *engedelmességi esküt*, amelyet több egyházmegye statutumai előírnak bizonyos hivatalok átvétele vagy javadalmakra való beiktatás alkalmával.

A mai jog szerint tehát a kánoni engedelmességnek három forrása (tituli obedientiae) van: 1. Krisztus rendelése, 2. a papszentelés alkalmával tett ígéret és 3. egyes esetekben előírt engedelmességi eskü.

1. Az első és tulajdonképpen egyedüli forrás *Krisztus rendelése*, az egyház isteni alkotmánya, amely, mint láttuk, szükségképpen alárendel minden hívőt, de különös módon a papokat a püspöknek. A külön ígéret vagy eskü se nem alapja a kánoni engedelmességnek, sem nem bővíti annak tárgyi tartalmát, csak erősíti azt a köteleket, amely a dolog természetéből kifolyólag már úgy is megvolt. Ebből következik, hogy azok a papok is tartoznak engedelmeskedni, akik sohasem ígértek püspöküknek engedelmességet, akik pl. felszentelésük után mentek át más egyházmegyébe és ott sem élveznek oly javadalmat, amelynek át-

¹ Scherer i. m. 445. 1. 57. j.

² Claeys-Bouuert i. m. 24. 1.

³ U. o. 25. köv. 1.

⁴ Pontificale Romanum tit. XII. de ordinatione presbyteri §. 29.

[10]

vételénél engedelmességet kell ígérni. Hasonlóképpen kötelezi az engedelmesség azokat a papokat is, akik magánvagyonuk címére (ad titulum patrimonii) lettek fölszentelve, noha ezek bizonyos tekintetben szabadabbak, mint más címekre szentelt papok.¹ Az engedelmességnek erre a forrására a római kongregációk főleg újabb időkben mind sűrűbben hivatkoznak, mert a régi javadalmi rendszer fokozatos eltűnése és újabb szentelési címek mind gyakoribb használata ismét szorosabbá tette a viszonyt a püspök és papjai közt, mint csak egy-két századdalezelőtt is volt.²

2. A *felszentelés alkalmával tett ígéret* az általános jog előírása szerint csak egyszerű, embernek tett ígéret: *promissio homini facta*. Azért bár ünnepélyes alkalommal, ünnepélyes formában és nyilvánosan történik, még sem bir eskü vagy fogadalom jellegével. *Nem eskü*, azért különbözik a biborosok-, érsekek-, püspökök- és apátoknak stb. engedelmességi ígéretétől, amely valóságos esküt tartalmaz: «Romano Pontifici... veram obedientiam *spondeo ac juro*». Míg tehát a papok ígérete csak *ex fidelitate* kötelez, addig ez utóbbi *ex religione* is.³ *De nem bir fogadalom erejével sem*, azért különbözik a szerzetesek engedelmességi fogadalmától is. Különbözik természetére nézve, mert az egyszerű ígérettel szemben a fogadalom Istennek tett ígéret, *promissio Deo facta*. Tehát a szerzetesek magának Istennek, a világi papok csak embernek ígérnek engedelmességet. Azonfelül tárgyát tekintve is különbözik. A szerzetes engedelmességi fogadalmával mindenben és teljesen alárendeli magát elöljárója rendelkezésének, tökéletesen lemond szabadakarata használatáról, úgy hogy a jogi axioma szerint «*regulares velle et nolle non habent*»;⁴ ellenben a világi papok ígérete — mint látni fogjuk — csak egy pontosan meghatározott tárgykörre vonatkozik.⁵ E körön kívül első dolgokban époly szabadon rendelkeznek, mint a világi emberek.

¹ V. 5. S. C. Conc. in causa Tinen. (1625. Mart. 15.) et Reatin. (1833. Jan. 26.) *Richter: Canones et decreta Conc. Trid.* 207. 1. (Lipcse, 1853.)

² Erről később bővebben lesz szó az V. f. C) pontjában.

³ V. ö *Lehmkuhl: Die Tragweite der obedientia canonica. Theologisch-praktische Quartalschrift* 1900. évf. 86—89. 1. — Ugyanezekkel a szavakkal szoktunk a római pápa iránt engedelmességet esküdni az antimodernista esküben is.

⁴ c. 27. I. 6. in VI° és c. 2. III. 11. in VI°.

⁵ «Die kanonische Obedienz in eine *objectiv beschränkte*» — mondja *Scherer* i. m. 445. 1.

[11]

Az engedelmességi ígéretről, mint már említettük, nem származnak újabb kötelességek. Azért mikor az 1829-iki baltimore-i tartományi zsinat kimondta, hogy minden pap *ez ígéret erejénél fogva köteles* püspöke parancsára bármely missióba is elmenni, a S. C. de Prop. Fide a zsinat határozatát nem hagyta jóvá ebben a formájában, hanem odamódosította, hogy a papok *ígéretük tudatában ne vonakodjanak* bármely missiót is elfogadni.¹ Mindazonáltal nem szabad ennek az ünnepélyes ígéretnak értékét tulságosan lebecsülni, mint azt XIV. Benedek pápa «*Ex quoi*» kezdetű konstitúciójában hangsúlyozza egy francia szerző felfogásával szemben, aki alig tulajdonított annak valami jelentőséget. «*Neque Nos pro nuda inanique formula esse putamus solle-mnem illam obedientiae et reverentiae sponsionem, quam presbyter facit in manibus episcopi ordinantis iuxta vetustissimum Ecclesiae morem.*»² Ha nem is származik belőle az engedelmességnek új tárgya, de igenis *új jogcím*, amelyben a püspök a már meglevő kötelességet követelheti, sőt amint Riccardi mondja, ez az ígéret mintegy szerződés (quasi-contractus), mert csak e föltétel alatt nyerhető el a papszentelés.³

3. A harmadik jogcím, a *hivatali eskü*, csak részleges jogon alapul. Az egyetemes egyházjog előírja ugyan büntetés terhe alatt, hogy mindazok, akik valamely nagyobb egyházi javadalmat vagy hivatalt elfoglalnak (püspökség, székesegyházi kanonokság, bármely beneficium duplex...) az átvételtől számított két hónapon belül letegyék a hitvallást és ugyanakkor esküvel ígérjenek engedelmességet a római pápának,⁴ de nem kívánja, hogy a javadalom átadásakor a püspöknek külön is ígérjenek engedelmességet. Az általános jognak ezt a hézagát már régi időktől fogva sok helyen a részleges jog pótolja. Már Benedictus Levita említi, hogy a papok és diakonusok egy plébánia elfoglalásakor püspöküknek állandóságot, engedelmességet és a statutumok pontos

¹ Az eredeti szöveg: «*Sacerdotes vi promissionis quam in ordinatione emisierunt, tenentur obedire episcopo praecipienti ut in qualibet missione sibi designata suum ministerium exerceant.* A kongregáció a *vi promissionis* helyett *memores promissionis*, a *tenentur obedire* helyett *non detredent* kifejezést tette. — L. Claeys-Bouuert i. m. 35—36. 1.

² Ss. Dn. N. Benedicti Pp. XIV. Constitutiones Selectae. Pars I. pg. 285. <Romae, 1747.>

³ L. Heiner i. m. 29. 1.

⁴ Trid. zsin. sess. XXIV. c. 12. de ref.; 1. Wernz, i. m. III.² 14. 1. (n. 14.) és II.² 286. 1. (n. 192.)

[12]

betartását ígérték meg.¹ Jelenleg Magyarország, Ausztria és Németország, valamint Svájcnak majdnem minden egyházmegyéjében a kanonokok, főesperesek, esperesek és plébánosok installációjuk alkalmával az említett hitvallással és a pápa iránti engedelmisségi esküvel együtt külön hivatali esküt is tesznek. Ebben nemcsak azt ígérik meg, hogy az új hivatallal járó kötelességeket pontosan fogják teljesíteni, hanem egyszersmind esküvel is ígérik, hogy főpásztoruk iránt kellő tiszteletet és engedelmisséget fognak tanusítani.² Nálunk legtöbb egyházmegyében ezt az eskü-mintát használják: «Ego N. N. iuro per Deum vivum..., quod Illmo ac Rmo Dno N. Ordinario meo, vices ejus gerentibus et successoribus ejus fidelis ero, obedientiam et reverentiam debitam exhibebo *vagy* obedientiam, reverentiam et subiectionem servabo»; Németországban több helyütt így: «Ich gelobe den kanonischen (v. gesetzlichen) Gehorsam».³ Ezek a formulák többnyire eskü jellegével bírnak s mint a papszentelésben tett ígéret, nem jelölnek ugyan új tárgyat, hanem új címen erősítik meg a már meglevő kötelességet; amivel a pap már a dolog természetéből és a szentelés alkalmával tett ígéretből kifolyólag tartozott, az a hivatali eskü után még egy harmadik címen: *ex religione* is kötelessége lesz.

Az egyetemes egyházjog nem írja ugyan elő, de megengedi, sőt hallgatagon helyesli is a hivatali eskü alakjában tett engedelmisségi ígéretet. Azonban annál inkább ellenzi, hogy a püspökök *minden ok nélkül esküt követeljenek* papjaiktól, főleg olyanoktól, akik nem viselnek egyházi hivatalt. «Clericus administratione carens non tenetur ad iuramentum obedientiae vei ad faciendam scripturam super ea», mondja a Corpus jurisnak az engedelmisségről szóló fejezetében a 3. kánon summariuma.⁴ Hasonló intézkedést találunk az esküről szóló fejezetben: «Nullus

¹ Scherer i. m. 445. 1. 57. j.

² Hazánkban a legutóbb tartott zsinatok is előírják ezt az esküt; így az 1858-i esztergomi tartományi zsinat (Decreta et acta t. V. c. 6. n. 2. pg. 72.), az 1913. erdélyi egyházmegyei zsinat (Acta et decreta p. I. c. IV. §. 25. d. pg. 6); a pécsi egyházmegyére vonatkozólag 1. *Sípos*: Pécsegyházm. határoz-mányok és rendeletek tára 52. I. (Pécs, 1912.)

³ Németország-, Ausztria-, Magyarország- és Svájcban szokásos (*Iura-menta obedientiae*) mintákat összegyűjtötte *Saedt*: «Ueber den Umfang des dem Bischof von seinem Dioecesanklerus zu leistenden Gehorsams» c. cikkében az *Archiv* f. kath. Kirchenrecht 76. köt. (1896.) 47. köv. 1.

⁴ c. 3. h. t. de majorit. et obedientia.

[13]

episcopus clericos suos (nisi forte quibus ecclesiasticarum rerum commissa fuerit dispensatio) sibi jurare compellat».¹ Mégis két kivételt enged meg e szabály: *a) engedetlen papoktól* követelhet a püspök külön esküvel erősített ígéretet, hogy a jövőben meg fogják tartani a köteles engedelmességet;² *b) ahol törvényes jog-szokás alapján* kötelesek a papok többször is engedelmességet ígérni. Így pl. a metzi egyházmegyében évenként az egyházmegyei zsinaton az archidiakonus felolvassa a hitvallást, amelyben a jelenlevők nevében felújítja az engedelmességi ígéretet;³ több olasz egyházmegyében az összes papok, javadalmasok és nem javadalmasok egyaránt úgy szokták kimutatni engedelmességüket, hogy évenként egy meghatározott napon megjelennek püspökük szentmiséjén, vagy kézcsókra járulnak vagy pedig valami csekély praestatiót adnak. (pl. a nolai egyházmegyében kb. 85 centesimo értékűt.) A S. C. Conc. felfogása szerint az ilyen szokás fenntartandó, mint azt 1894. szeptember 1-én a nolai esetben kifejezte,⁴ azonban önkényes kiterjesztését nem engedi meg.⁵

I. Kik tartoznak engedelmességgel a püspök iránt?

Minthogy a kánoni engedelmesség a felsorolt három jogcímen alapul, azért mindazok az egyházi férfiak tartoznak az egyházmegye püspökének engedelmeskedni, akiknél e jogcímek közül valamelyik fönnáll. Ilyenek elsősorban 1. az egyházmegye *összes világi papjai és klerikusai*, főleg azok, kik valamely egyházi javadalmat élveznek vagy hivatalt töltenek be; 2. *a lelkipásztorkodással*

¹ c. 5. de jurejurando II. 24. in X; ugyanazt írja elő a c. 23. C. 22. qu.5.

² Így intézkedik III. Ince 1214: «Ideo mandamus, quatenus praefatos canonicos, ut ad Prioris sui obedientiam revertantur, per cens. Eccles. compellatis: et ne de sua possint contumacia vei malitia gloriari, cogatis eos (si videritis expedire) ut *juramentum*, quod de parendo mandatis Prioris... superbe negaverunt, humiliter praestare procurent, alioquin eos de fratrum con-sortio penitus excludatis». c. 10. h. t.

³ «Rmo etiam Dno Epo JVletensi debitam obedientiam praestabo; decreta Episcopalia et Dioecesis statuta fideliter exequar et perficianw. *Saedt* i. h. 48. 1.

⁴ Ad I: «An omnes et singuli etiam clerici non beneficiati tenetur ad adeundam Ecclesiam Cathedralem vei solvendam certam praestationem in casu». R.: *affirmative*. A. S. S. XXVII. pg. 480.

⁵ L. Claeys-Bouuaert i. m. 30. 1. 1. j. (S. C. C. 1821. júl. 21. in *Lancián.*)

[14]

foglalkozó szerzetesek, akik rendi ügyeikben szerzetes-elüljáróiknak, a lelkipásztorkodásban pedig az ordinariusnak tartoznak engedelmességre. «Subsint immediate in iis, quae ad dictam curam et sacramentorum administrationem pertinent, iurisdictioni, visitationi et correctioni episcopi, in cuius dioecesi sunt sita», rendeli a trienti zsinat.¹ E rendelkezést megújítja és pontosan körvonalozza XV. Gergely pápa *Inscrutabili* (1622. febr. 5.) és főleg XIV. Benedek *Firmandis* kezdetű konstitúciójában (1744. nov. 6.);² 3. *szerzetesrendből kiűzött* vagy szökevény (apostata) papok addig, míg vagy vissza nem mennek rendházukba, vagy valamely püspök föl nem veszi őket egyházmegyéjébe; végül 4. *idegen papok*, ha hosszabb időt töltenek más egyházmegyében, kötelesek viselkedés és papi életmód szempontjából tartózkodási helyük főpásztorának előírásaihoz alkalmazkodni.³

IV. A kánoni engedelmesség tárgya általánosságban.

Az engedelmisség alapja, mint láttuk, az egyházi joghatóság. Ameddig tehát a joghatóság, a parancsolás joga kiterjed az előljáró részéről, addig és csak addig terjed az engedelmisség kötelessége az alattvaló részéről. Jogi alapigazság: «Cuilibet obediendum est intra terminos iurisdictionis suae praecipiente. Ennek alapján a papok kánoni engedelmissége is addig terjed, ameddig a püspök joghatósága. E kiterjedés mértékét, a joghatóság mesgyéit már a «kánoni» jelző is mutatja: a kánonok, az egyház törvényei azok a határok, amelyekben belül a püspök rendelkezhetik, alattvalóinak pedig engedelmességre kell.

A püspök joghatósága magában foglalja a tanítói, törvényhozói, birói és végrehajtói hatalmat. Azért mind a négy irányban engedelmisséggel tartoznak alattvalói. És valóban Heiner⁴ és Claeys Bouuaert⁵ a kánoni engedelmisségről írt tanulmányában mind a négyet külön fejezetben tárgyalja. Azonban e jogok külön részletezése egyrészt túlságosan messzire vezetne,⁶ másrészt

¹ Sess. XXV. c. 11 de regularibus et monialibus.

² Constitutiones selectae (i. m.) p. I. pg. 159. sqp. — V. ö. Horváth Jenő: A szerzetesrendek exemptiója. 99. köv. 1. (Temesvár, 1911.)

³ Heiner i. m. 11—12. 1.

⁴ I. m. 32. köv. 1.

⁵ I. m. 39. köv. 1.

⁶ Valóban Claeys-Bouuaert e tárgyról írt munkájában jóformán mindent felölel, amit a püspök hatalmáról mondani lehet.

[15]

a többi hatalom úgylis a törvényhozó hatalomból folyik és csak annak keretei közt mozoghat, azért bátran állíthatjuk, hogy annak a kérdésnek eldöntése: *meddig terjed a kánoni engedelmség kötelezettsége*, attól függ, hogy meddig terjed a püspök törvényhozó hatalma.

1. A püspöknek mindenekelőtt joga és kötelessége az *általános törvények felett őrködni*, azok betartását szorgalmazni és ellenőrizni, sőt ha szükségét látja, egyházi büntetésekkel, censurákkal is sürgetni. Ő az összes egyházi törvények született őre saját egyházmegyéjében.¹ Ha tehát valamely püspök szigorúan megköveteli pl. ünnepnapokon az applicatio pro populo-t, a szentbeszéd vagy keresztény oktatás megtartását a papoknak kétszeres kötelessége betartani azt, amivel már az általános egyházi törvény alapján is tartoztak és a hanyagok engedelmes lelkülettel kötelesek magukat alávetni a püspöktől kiszabott büntetésnek.

2. *De a püspök maga is hozhat új törvényeket*, statutumokat a káptalan meghallgatásával akár az egyházmegyei zsinaton, akár azon kívül. E törvények az egész egyházmegyére kötelező erővel bírnak és a püspök halála vagy lemondás után is érvényben maradnak, hacsak utóda kifejezetten vissza nem vonja azokat. Arra is joga van, hogy az általa hozott törvényeket egyházi büntetéssel, felfüggesztéssel, sőt kiközösítéssel is körülbástyázza.

Azonban e törvényhozó hatalom alapján egy püspök sem hozhat az isteni joggal vagy az általános egyházjoggal ellenkező (*contra ius commune*) törvényeket. «Episcopus non est supra ius commune.» Tehát nem írhat elő olyasmit, amit az általános jog tilt és nem tilthat meg olyat, amit az általános jog kifejezetten megenged.² Törvényhozó hatalma csak két irányban terjed ki: iuxta és praeter ius commune, a) *Iuxta jus commune*. Ugyanis a pápa egyöntetű törvényeket ad az egész egyház részére; de tekintete nem hathat el a legapróbb részletekig, nem alkalmazhatja előírásait a helyi körülményekhez; máskor csak főbb vonásaiban, elvben rendel el valamit. Ilyenkor a püspöknek veleszületett joga az általános törvényt pontosan körülírni, a helyi körülményekhez

¹ L. c. 3. C. IX. qu. 3. V. ö. *Benedictus XIV.* De synodo dioecisana 1. XII. c. 1. n. I. (Ferrariae, 1758.)

² «Non ducas aliquid statuendum, quod canonicis obviet institutis» — írja III. Ince pápa c. 9. de maj. et obed. I. 33. in X; v. ö. *Bened. XIV.* Synod. dioec. 1. XII. c. 1.

[16]

alkalmazni, a hézagokat kitölteni. Nem ritkán az általános törvény külön is megbizzza az egyes egyházmegyék főpásztorát a részleteknek megállapításával. A felsorolt esetekben a püspök az általános jog szerint hoz statutumot. Így pl. az egyház az újonnan született gyermekekre vonatkozólag csak általánosságban kívánja meg, hogy minél előbb kereszteltessenek meg vagy hogy a halottakat csak bizonyos idő letelte után szabad eltemetni, hogy haláluk tényleges beálltáról ne maradjon fenn semmi kétség; a püspök a helyi körülmények szerint pontosan megszabhatja, hogy mennyi időn belül kell a csecsemőt megkereszteltetni és mennyi idő leteltével lehet a halottakat eltemetni.¹ Épígy szabhatja meg a püspök a husvéti szent áldozás időtartamát is pontosan, míg a IV. laterani zsinat csak annyit követel, hogy az húsvét táján, «in paschate» történjék.

Magától értetődik, hogy a püspöknek az általános törvény illetén kiépítésénél és precisirozásánál sohasem szabad szembe elöl téveszteni a törvényhozó szándékát és csakis az általános törvény szellemének megfelelően szabad megállapítani a részleteket. Így pl. mikor az egyház papjainak bizonyos játékokat megtiltott, az a cél lebegett szembe előtt, hogy elvonja őket a nyereszkeskedéstől, a kötelességmulasztástól és az esetleges botránykozttatástól; de nem akarta az összes, különben megengedett és tisztességes szórakozásokat is megtiltani. Azért nem járna el a törvény intenciója és szelleme szerint az a püspök, aki papjainak mindenféle játékot elültana.²

b) *Praeter jus commune*. Vannak olyan kérdések is, amelyekre nézve az általános jog egyáltalában nem intézkedik. Ilyen esetben a püspöknek joga van az általános törvények szellemével megegyező törvényeket hozni: «De iis, que sunt *in iurepraetermissa*, non prohibetur episcopus aliquid decernere»³ — mondja XIV. Benedek pápa. Így minden püspök maga szabhatja meg a kézi misék stipendiumát, maga írhatja elő az egyházi vagyonkezelés módjait, az egyházmegyei hivatalok berendezését stb.

3. Az egész egyházmegyét kötelező törvényeken kívül különös okból adhat a püspök egyes papjainak *külön parancsot*

¹ XIV. Benedek példái i. m. 1. XII. c. 6. n. VII. és VIII.

² Saedt i. m. 41—42. 1.

³ Bened. XIV. op. cit. 1. XII. c. 6. n. I. — XIV. Benedek nem különbözteti meg az idézett XII. könyvben a *praeter ius. com.* és *iuxta ius com.* statutumokat, aminthogy lényegükben nincs is különbség.

[17]

(praeceptum) is. Így, hogy a «*Maxima cura*» kezdetű rendelet ¹ példájával éljünk, megtilthatja az érintkezést kéteshitű egyénekkal, az összeköttetést gyanús társaságokkal vagy rosszhirű nőnek alkalmazását házánál és általában mindazt, ami a papi állással ellenkezik vagy amin a keresztény nép joggal megütköznék.² Ily parancsok nemcsak a püspök életére birhatnak kötelező erővel, hanem a dolog természete szerint többnyire halála utánra is,³ és pedig, ha fontos dologról van szó, oly szigorúan köteleznek, hogy következetes megszegésük elégek lehet a plébániáról való elmozdításra is.⁴

«Cuilibet obediendum intra terminos jurisdictionis suae praecipienti.» Ha tehát az egyházmegye főpásztora a leírt kereten belül gyakorolja hatalmát, minden pap engedelmességgel tartozik fogadni intézkedését. Ha azonban nyilvánvalóan átlépné joghatósága határait, nem kívánhat meghódolást alattvalói részéről. «In iis autem, in quibus limites officii sui excedit Superior, subditus ad obtemperandum non obligatur.»⁵ Azért bármely pap megtagadhatja az engedelmisséget, a) ha püspöke netalán olyat kívánna tőle, ami nyilvánvalóan ellenkezik Isten törvényével, akár a természeti, akár tételes törvényével. Ugyanis a püspök joghatósága végeredményben Isten akaratában gyökerezik, azért ha Isten törvényével ellenkezőt parancsolna, akkor az apostol mondása szerint «Istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek.»⁶ Ha azonban csak kétes, vajjon a törvényes felebbvaló parancsa ellenkezik-e Isten rendelkezésével vagy nem, akkor teljesíteni kell azt, mert Isten kétes törvényének nincsen oly erős kötelező ereje, mint az Istentől rendelt elüljáró biztos parancsának, vagy amint Schmalzgrueber mondja, «in dubio debet praesumi pro Superiore, qui est in possessione imperandi et praecipienda»⁷ Különben is Isten törvényének esetleges áthágása az alattvaló részéről legfőlebb materialis bűn lenne; a formalis büntől kimentené

¹ I. De causis ad amotionem requisitis caii. 1. n. 9.

² Aichner: Ueber den pflichtgemässen Gehorsam des Diöcesan-Clerus gegen seinen Ordinarius (Theologisch-praktische Quartalschrift 1882. évfolyam 15-29. l.) 26. l.

³ Wernz i. m. I. 157. 1. (Róma, 1905.²)

⁴ «*Maxima cura*» i. része. L. később a VI. fejezetben.

⁵ Schmalzgrueber in h. t. n. 15. (id. kiadás.)

⁶ Ap. Csel. 5, 29.;

⁷ I. h. n. 14.. 6. V. ö. *Phillips* i. m. 178—180. l., *Scimeider* i. m. 308—309. I. és *Heiner* i. m. 49.

1.

Dr. Scheffler : A világi papok kánoni engedelmissége.

[18]

felebbvalója parancsa, akivel szemben engedelmisséggel tartozik. *b)* Nem kötelesek a papok engedelmeskedni akkor sem, ha püspökük azáltal lépné át joghatósága határait, hogy vagy *parancsának tárgya szemelláthatólag igazságtalan, vagy oly egyénnek olyan tárgykörben, helyen és módon adott parancsot, amilyenhez joga nincsen.* Az egyház nagyrabecsüli ugyan az engedelmisséget, de amint Scherer mondja, «nem ismer *föltétlen* engedelmisséget még a pápával szemben sem».¹ Elítélné ugyan annak az alattvalónak eljárását, aki minden rendelet és törvény felett kritikát gyakorolna, saját belátása szerint minősítené az egyházi hatóság minden intézkedését és így végeredményben önmagát tenné meg legfőbb törvényhozónak; de másrészt tekintettel van az egyházi törvényhozás arra is, hogy a hierarchia képviselői is tévedhetnek és téves információkkal félrevezethetők. Már pedig a törvénytelen parancs teljesítése is törvényellenes cselekedet. Épenazért ily esetekben nem kívánja az egyház a jogtalan parancs betartását, hanem módot nyújt az alattvalónak törvényes jogorvoslásra. Ily jogorvoslás elsősorban a *felszólamlás* (reclamatio juridica); vagyis joga van mindenkinek elsősorban magához a jogtalan parancsot adó közeghez fordulni és teljes tisztelettel kérni az intézkedés megváltoztatását. Maga a római pápa is megengedi, hogy világos tévedése esetén a püspökök egy időre felfüggeszék engedelmisségüket és kérhessék intézkedése megváltoztatását. Így nyilatkozott III. Sándor pápa 1186-ban a ravennai érsekhez intézett levelében.² Ha a pápa maga is elismeri, hogy rendelkezéseiben tévedhet, bizonyára a püspök is hozhat tárgyilag helytelen, jogtalan vagy káros rendeletet vagy parancsot. Ilyenkor a lelkiismeretes pap a botrány elkerülése végett meghajlik ugyan in foro externo főpásztora akarata előtt, de jogában áll elsősorban nála panaszát bejelenteni, felhívni figyelmét tévedésére és őt intézkedésének megváltoztatására kérni. Ha ily módon nem érne célt vagy bármily alapos okból nem akarna magánál püspökénél jogorvoslást kérni, *felfolyamodással* (recursus) élhet a püspök törvényes felebbvalói-

¹ I. m. 444. 1.

² c. 5. de re criptis I. 3. in X: «Si quando aliqua tuae fraternitati dirigeraus, quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes... Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per Htteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam praetendas: quia *patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum*».

[19]

hoz, az érsekhez, nálunk a hercegprímáshoz és végül magához a Szentszékhez, de sohasem a világi hatóságokhoz az egyháztól rég elítélt *appel comme d'abus* alakjában. De az ily felfolyamodásnak nincsen felfüggesztő ereje: a felfolyamodó pap köteles püspöke rendelkezését betartani mindaddig, amíg a felettes hatóságok jogerős ítélete ez alól fel nem menti (*effectus devolutivus*).¹

Az a körülmény azonban, hogy valamely főpásztori parancs *szigorú és nagyon nehéz*, még nem elég ok arra, hogy a pap ne érezze magát kötelezve annak betartására. «Mandato Superioris etiam oneroso humiliter est obediendum et pia devotione tolerandum iugum, quod imponitur, etsi vix ferendum videatur.»²

Hinschius azzal az ellenvetéssel áll elő, hogy ha az alattvalónak jogában állana *megvizsgálni* a parancs igazságos voltát, akkor szükségképen fölfordulna az egyházban minden rend és fegyelem, mert hiszen akkor mindenki maga lenne önmagának legfőbb bírója és így a legteljesebb autonomismusba tévednénk.³ Ez ellenvetésre azt mondhatjuk, hogy Hinschius túlmerész következtetést von le az előzményekből: *nimum probat, ergo nihil probat*. Hiszen az alattvaló kételye és vizsgálódása csak alap és alkalom arra, hogy egy arra hivatott felsőbb forum döntsön a kérdésben és így az utolsó, döntő szó mindig a felettes hatóságé lesz, nem az alattvalóé. Az alárendeltnek pedig veleszületett joga, hogy törvényes módon védekezhessék a vélt jogtalanság ellen még elüljáróival szemben is. Egyébként ily esetek csak igen ritkán fordulnak elő, úgy hogy azok igazán nem fogják «feje tetejére állítani» az egyházi fegyelmet, mint Hinschius véli.

Felmerülhet még az a kérdés is: mi a teendője annak a papnak, aki két vagy több elüljárónak van alárendelve és azok egymással ellenkező parancsot adnak? *Az összeütköző parancsok melyikét kell teljesítenie?*

a) Ha a két parancs *egyenlőtlen rangú* elüljáróktól származik, akkor a magasabb rangúét kell teljesíteni, mert hisz ennek hatalma van az alacsonyabb rangú elüljáró parancsát meg is szüntetni. Tehát a püspök parancsát előbbre kell helyezni, mint

¹ Claeys-Bouuaert i. m/142, köv. 1., Wernz i. m. II. 288. 1. V., Schneider i. m. 306. I. és Perathoner i. h. 37—38. 1.

² c. 3. D. 19.

³ L. Saedt i. m. 45-46. 1.

[20]

a püspöki helynöknek ezzel ellenkező parancsát, a pápáét előbbre, mint a püspökét. Azonban az érsek parancsa általánosságban nem áll a püspök parancsa fölött, mert az érseknek néhány, a jogban külön felsorolt esetet kivéve, nincsen joghatósága a suffraganeusok felett; hasonlókép nem mulja felül a püspök parancsa a szerzetesi elüljáró parancsát, mert bár magában véve nagyobb a püspök hatalma, mégis szorosabb engedelmisségi kapocs fűzi a szerzetest rendi elüljáróságához, mint a püspökhöz, kivéve ha lelkipásztorkodásba vágó ügyekről van szó.¹

b) *Ha egyenlőrangú elüljárók* adnak összeütköző parancsot, akkor Phillips szerint annak parancsát kell követni, akinek az alattvaló valamely okból jobban le van kötelezve. Így ha két püspöktől van javadalma, annak parancsát kell inkább teljesíteni, akitől nagyobb javadalmat kapott; ha egyiknek esküvel ígért engedelmisséget, azét kell teljesíteni; ha mindkettőnek esküvel ígért, akkor azét, akinek előbb esküdött és így tovább.² Tőle eltérőleg Scherer,³ Wernz⁴ és mások⁵ több alappal azt vallják, hogy minden esetben az idő szerint elsőbb parancsot kell teljesíteni e jogi szabály szerint: *qui prior est tempore, potior est iure*.⁶ Tehát ha valakinek két egyházmegyében volna javadalma és mind a két püspök ugyanarra az időre hívná zsinatra, annak hívását tartoznék követni, aki előbb hívta, nem pedig azét, akinél nagyobb javadalma van.

V. A kánoni engedelmisség főbb tárgyai részletesen.

A kánoni engedelmisség a mondottak szerint minden egyházi ügyre kiterjed, amelyre a püspöknek joghatósága van, különösen pedig mindarra, ami a papok életmódjára és lelkipásztori működésére vonatkozik. Azonban nem olyan könnyű egyenkint felsorolni ez engedelmisség tárgyait, hiszen azok a különböző helyek, korok és nemzetek szerint változnak. Épen azért a régebbi egyházjogászok, a decretalisták megelégedtek az általános szabályok előadásával és mint Hinschius mondja, e kérdéssel

¹ Heiner i. m. 49.1.

² I. m. 182. 1. Majdnem szószerint követi őt Heiner i. m. 49—50 1.

³ I. m. 448. 1. 70. j.

⁴ I. ni. II. 285. 1. Scholion n, 192.

⁵ Perathoner i. m. 39. 1. 5. j., Claeys-Bouuaert. 16—17. 1.

⁶ Reg. Iuris LIV. in VI.°

[21]

igen mostohán bántak el.¹ Újabban főleg Heiner és Claeys-Bouuaert foglalkoztak az engedelmesség részleteivel is behatóbban. Vegyük mi is szemügyre a papi engedelmességnek néhány legfontosabb mozzanatát.

A) Mindenekelőtt szent kötelessége a papságnak *lelkiismeretesen betartani a megyéspüspöknek az egyházi férfiak épületes életmódjára vonatkozó előírásait.*

Az egyház megszabja ugyan általánosságban — úgy a Corpus iuris-ban, főként «de vita et honestate clericorum» c. fejezetében,² mint egyes zsinatokon, különösen a trienti egyetemes zsinaton — azokat a főbb követelményeket, amelyeket papjaival szemben felállít; azonban itt is inkább az általános elveket és kereteket jelöli meg, amelyeket kitölteni és a helyi körülményekhez alkalmazni a püspök joga és kötelessége. A legtöbb püspök élt is ezzel a jogával.

Igy az egyház általános törvényei előírják,³ hogy a papok «*rendjüknek megfelelő ruhát*» viseljenek. E ruha minőségét a püspök pontosabban is körülírhatja. Nálunk az egyházi ruházat a reverendát, kollárét és cingulust jelenti; Rómában az előírt papi öltözethez a külön papi kalap és a «soprabito» vagy pedig a «ferraiuolo» is hozzátartozik. Másutt, pl. Amerika és Németország legtöbb egyházmegyéjében, vagy nálunk a gyulafehérvár-fogarasi gör. kath. egyháztartományban meg van engedve az egyházi ténykedésen kívül a tisztességes «papi civil» használata is.⁴ Az egyház kötelezi minden papját, hogy erényes életet éljen és *keresztény tökéletességre törekedjék*. A tökéletesség elérésére szolgáló eszközöket, a gyakoribb szent gyónást, a lelkigyakorlatok végzését... a püspök részletesen és kötelezően előírhatja. Így a legutóbbi gyulafehérvári egyházmegyei zsinat megkívánja, hogy az egyházmegye papjai legalább havonként gyónjanak;⁵ a pistoia-prato-i egyházmegyei zsinat (1892) pedig arra inti papjait, hogy minden héten végezzék gyónásukat, de semmi esetre se halasszák

¹ Id. Schneider i. m. 307. 1.

² L. III. t. 1. in X.

³ Trid. zsin. sess. XIV. c. 6. de ref.

⁴ Conc. Prov. primum provinciae eccl. gr. cath. Alba-Julien. et Fogarasien. celebratum a. 1872. pg. 146. (Balázsfalva, 1882.)

⁵ Acta c. IV. §. 31. pg. 6. V. ö. az esztergomi zsinat erre vonatkozó előírását (c. VI. 1. n. 14. pg. 82.) és a pécsi püspök buzdítását 1909. (Sipos I. m. 106. 1.)

[22]

két hétnél tovább.¹ Úgyszintén a lelkigyakorlatok végzését is előírhatja a püspök. A gyulafehérvári zsinat pl. kötelezőleg írja elő legalább minden második esztendőben;² a pécsi püspök 1907-ben elrendelte, hogy minden papja, ha lehet évenként, de okvetlenül legalább minden harmadik évben tartson exercitiumot.³ Az említett pistoia-prato-i zsinat pedig büntetés terhe alatt követeli meg, hogy a papok legalább öt évenként egyheti lelkigyakorlatot végezzenek.⁴ A kánonok megszabják nagy vonásaiban, hogy *milyen női személyeket alkalmazhatnak* a papok házi szolgálatukra,⁵ a püspök egészen pontosan megállapíthatja azokat a feltételeket, amelyek mellett papi házban valamely nőt alkalmazni lehet: hogy pl. jóhirű, magasabb korú legyen, ne legyen elvált asszony, ne étkezzék a pappal együtt, kivéve ha szülő vagy testvér, amint ezt pl: a gyulafehérvári zsinaton az erdélyi püspök elrendelte.⁶ A püspök hivatott magyarázója azoknak a kánonoknak is, amelyek a *papnak bizonyos foglalkozásokat és szórakozásokat* megtiltanak. így tiltotta el 1822-ben Király József, pécsi püspök a színházlátogatást, még pedig a javadalomtól való felfüggesztés terhe alatt.⁷ Ez alapon szabja meg a pistoia-prato-i zsinat egész részletességgel, milyen pénzügyletekkel szabad foglalkozni papjainak, hogy a «negotatio clericis vetita» bűnébe ne essenek.⁸ Hasonlóképen körvonalazhatja a püspök a kánonoknak a vadásatról szóló intézkedéseit. A kánonok nem tiltják feltétlenül a vadászatot, inkább csak a nagy zajjal történő, sok időt igénylő és feltűnést keltő «venatio clamorosa»-t,⁹ de a püspöknek jogában áll mindennemű vadásztól is eltiltani papjait, ha különös oka van erre ha pl. a nép nagyon megütköznék rajta, vagy a papok közt nagyon elterjedt volna a vadászszenvedély, főleg ha a vadászat kötelességük pontos teljesítésében vagy a residentia betartásában gátolná őket. Ezért sok helyütt tiltva, vagy legalább is korlátozva

¹ L. Archív. LXXVI. köt. (1896) 57. 1. 10. sz.

² Acta c. IV. §. 31. pg. 6.

³ Sipos i. m. 106. 1.

⁴ Archív, i. h. 57—58. 1. 11. száma.

⁵ L. III. t. 2. in X: De cohabitatione clericorum cum mulieribus.

⁶ Acta c. IV. §. 32. b—c, pg. 7. V. ö. a pécsi egyházmegyére vonatkozólag Sipos i. m. 97. 1.

⁷ Sipos i. m. 98. 1.

⁸ Archív i. köt. 59. köv. 1.

⁹ V. ö. 1. V. t. 24: de clerico venatore in X. A trid. zsinat is csak e szavakkal tiltja : «Ab illicitis venationibus... abstineant». Sess. XXIV. c. 12. de ref.

[23]

van a papok vadászata.¹ Nálunk a pécsi egyházmegyében egy 1826-i rendelet tiltja a vadászterületek «exarendatio»-ját,² az 1872-i balászfalvi zsinat pedig kimondja: «Synodus haud potest tolerare, ut sacerdotes ferarum venatui vacent». ³ A körülmények sokszor szükségessé vagy kívánatossá tehetik, hogy a püspök olyan dolgokat is megtiltson papjainak, amelyekről a kánonok nem szólnak. Így tiltotta meg 1894-ben b. e. X. Pius pápa mantuai érsek korában szigorú büntetés terhe alatt a *kerékpározást*, mint olyat, amely a papi szerénységgel és komolysággal összeegyeztethetetlen. Hasonló tilalmat bocsátott ki Meszlényi Gyula szatmári püspök is és a S. C. Ep. et Reg. 1894. szeptember 28-án megdicsérte eljárását, mert «e tilalom nemcsak magukat a papokat menti meg a testi sérülés veszedelmétől, hanem sok botránynak veszi elejét és megakadályozza, hogy a papok a hívek előtt nevetség tárgyává legyenek». ⁴ Ugyanily tilalom áll fenn 1896 óta a trienti egyházmegyében is. ⁵

A püspöknek a papi életmódot szabályozó rendelkezéseit nemcsak az egyházmegyei papság tartozik lelkiismeretesen megtartani, hanem — legalább a *külső életmódra* vonatkozókat — az egyházmegye területén tartósabban időző idegen papok is a botránny vagy feltűnés elkerülése végett. ⁶

B) A kánoni engedelmség egyik legfőbb követelménye, hogy *egy pap se hagyja el püspöke tudta és beleegyezése nélkül azt az egyházmegyét, amelynek szolgálatára szenteltetett*. XIV. Benedek pápa az egyházmegye kötelékében való megmaradás kötelességét, mint a szentelésben tett ígéret legelső következményét jelöli meg a már idézett «Ex quo» kezdetű apostoli konstitúciójában. ⁷ E kötelességgel azonban később külön és behatóbban szándékom foglalkozni, azért e helyen legyen elég azt egyszerűen megemlíteni.

C) De nem elég az egyházmegye kebelében csak megmaradni,

¹ L. Aichner i. m. 24—25. I., Perathoner i. m. 40. I. 4. j.

² Sipos i. m. 97—98. 1.

³ Acta 144. 1.

⁴ Acta S. Sedis XXVII. köt. 437. 1.

⁵ Perathoner i. m. 40. 1. 2. j.

⁶ V. ö. a III. f. 4. pontjában mondottakkal.

⁷ «Libenter agnoscimus Presbyterum hujusmodi promissionis vigore, ea lege, inter alias, adstrictum teneri, ut a servitio Ecclesiae, cui in ordinatione addictus fuerit, discedere nequeat sine licentia episcopi.» Const. Selectae p. 1. pg. 285.

[24]

hanem ott a lelkek üdvén működni is kell. A munkakör kijelölése a főpásztor joga; ezzel szemben *minden papnak kötelessége a püspöktől reá ruházott hivatalt elfogadni*, hacsak valami különös ok miatt a püspök őt fel nem menti. Ugyanis minden pap kizárólag a hívek lelki üdvének munkálására, az egyházmegye szolgálatára nyerte a papi rend kegyelmét;¹ ámde az egyházmegye szükségletének és a hívek lelki javának megítélésére egyedül a püspök van hivatva, azért az ő joga mindenkinek kijelölni a maga helyét az egyházmegye szolgálatában, az alattvalók kötelessége pedig azt engedelmes lélekkel betölteni.

Ha a püspök nem helyezhetné el kötelező erővel papjait, hanem mindenki csak a neki tetsző munkakört foglalná el, akkor illuzóriussá válnék a püspök joghatósága, lehetetlenség volna az egyházmegye kormányzása és üres frázissá válnék a felszentelés alkalmával tett engedelmisségi ígéret. Ha nem volna köteles minden pap a neki kiszabott téren működni, akkor sok pap teljesen munka nélkül maradna és tétlenségben élne, amitől pedig nagyon irtózik az egyház felfogása.

Ez okoknál fogva az egyház *elvben* mindig vallotta a püspöknek e rendelkezési jogát, bár az elvnek gyakorlati alkalmazásában szigorúbb-enyhébb irányban hullámozás észlelhető a különböző korszakokban. Föltétlenül legszigorúbb volt a legrégebb századok praxisa, amikor a szentelés által minden pap egy bizonyos egyház, leginkább a székesegyház szolgálatába lépett és a püspök szeme előtt, tökéletes alárendeltségben működött. A középkor már igen kevéssé alkalmazza ezt az elvet. Amikor annyi egyszerű javadalom volt, amelynek egyedüli terhe volt a zsolozsma naponkénti elmondása vagy a szent mise bemutatása — sokszor residentia-kötelezettség nélkül; — amikor továbbá a papok és szerzetesek száma legtöbb helyen túlságosan is nagy volt, csak természetes, hogy az egyháziak nagyobb szabadságot és függetlenséget élvezhettek és ritkán vált szükségessé e kánoni elv alkalmazása. A trienti zsinat imént említett fejezete újból hangoztatja a régi elvet; de mivel a középkori viszonyok, az egyszerű javadalmak és egyházi személyek nagy száma még legtöbb helyen jó sokáig megmaradtak, kezdetben igen ritkán került arra a sor, hogy a püspökök papjaikat valamely állás elfogadására kötelezzék. A zsinat magyarázatára alapított S. C. Concilii is enyhébb

¹ Trid. sess. XXIII. c. 16. de ref.

[25]

irányban értelmezte a zsinat ebbeli előírásait, vagy legalább is elnézte az enyhébb gyakorlatot.¹ Legújabb időben azonban a kongregáció felfogása sokkal szigorúbb lett; ismételten hangsúlyozza és alkalmazza azt az elvet, hogy a püspök kötelezheti, sőt bizonyos esetekben egyházi büntetésekkel is kényszerítheti papjait egy meghatározott munkakör elfogadására.

A *praxis curiae* szigorúbb irányban történt változását a mai viszonyoknak a középkoriakkal szemben való nagy átalakulása tette indokolttá, sőt szükségessé. Ugyanis 1. ma már alig van egyszerű egyházi javadalom és így ritkán akad olyan javadalmas pap, akinek minimális munkakörét az alapító levél pontosan megszabná, úgy hogy ezenkívül más munkára nem volna kötelezhető. Ma a papok kötelessége inkább csak általánosságban foglaltatik benne abban az igazságban, hogy a hívek lelki üdvén kell munkálkodniuk és a püspök jelöli meg, mely konkrét téren teljesítik ezt az általános nagy hivatást. 2. Épen a javadalmak csökkenése, sőt egyes országokban teljes megszűnése miatt, ma már ritkán szentelnek valakit egyházi javadalom címére; a családi vagyon (*patrimonium*) is ritkán fordul elő mint szentelési cím. Helyettük új természetű címek lesznek mind gyakoribbak, amilyen nálunk a *servitium dioecesanum*, Németországban a *titulus mensae*, Franciaországban a *titulus obedientiae* és más ezekhez hasonló.² E címek lényege abban áll, hogy a felszentelendő felajánlja munkáját a püspöknek, mint az egyházmegye képviselőjének, a püspök pedig ennek fejében megígéri, hogy az egyházmegye gondoskodni fog az új pap tisztességes megélhetéséről; tehát mintegy szerződés jön létre pap és püspöke között. Az ily címre szentelt papnak úgy munkaköre, mint megélhetése inkább függ a püspöktől, mint régen, azért nem csodálkozhatunk, ha a S. C. Conc. felfogása szerint ma bizonyos tekintetben a gyakorlatban szabadabban rendelkezhetik a püspök papjaival, mint azelőtt. Igaz ugyan, hogy az általános egyházjogban még nem szerepelnek ezek az új címek, de mégis annyira elterjedtek, hogy a *praxis curiae* felfogására is bizonyára irányítólag hatnak és nem lehetetlen, sőt valószínűnek látszik, hogy az újabb egyházjogi kodifikációban már mint rendes szentelési címek fognak szerepelni. 3. Ehhez járul újabb időben a papok számának folytonos

¹ Claeys-Bouuaert i. m. 265—274. 1.

² L. Wernz i. m. II. 139. 1. 70. j. (91. sz.)

[26]

csökkenése. Míg az evangéliumi munkások száma állandóan apad, addig az aratás mind nagyobb, mind nehezebb és terhesebb lesz. Azért manapság igen gyakran előállhat a szükség esete, a *necessitas animarum* és ilyenkor érvényesülést követel a «*suprema lex salus animarum*» elve. Ez elv szerint a püspök könnyen kényszerülhet papjait olyan munkára is kötelezni, amelytől azok természetüknél fogva talán irtóznak és ugyanezen elv szerint a pap többször lesz kénytelen lemondva egyéni hajlandóságairól, akaratát és önmagát áldozatul hozni egy magasabb érdeknek.

A S. C. Conc. eme szigorúbb felfogását néhány újabbkeletű konkrét esetben is bemutatjuk.

A *pármái* püspök harminc évvel ezelőtt panaszkodott a szentszék előtt, hogy egyházmegyéjében, sőt magában Pármában is sok pap tartózkodik jóformán teljesen tétlenül, míg húsz plébánia kénytelen lelkipásztor nélkül lenni és megkérdezte, vajjon kötelezheti-e, ha kell egyházi büntetésekkel is, tétlen, de különben jó egészségnek örvendő papjait, a hívek lelki gondozásának elvállalására legalább addig, míg alkalmas lelkipásztorról gondoskodhatik. A S. C. Conc. 1886. január 17-én adott válaszában ezt ideiglenesen megengedte, ha valóban nagy szükség forog fenn.¹ Ugyanezt a választ ismételte meg 1890. augusztus 18-án, amikor a *calvi-i es teano-i* egyesített egyházmegye püspökének parancsára két, egyébként alkalmas pap vonakodott elvállalni a rájuk bízott, pásztor nélkül maradt plébánia vezetését.² Erre a püspök felfüggesztés terhe alatt kötelezte két papját a nekik kijelölt plébániák elfogadására. De ezek a püspök parancsa ellen a S. C. Conc.-hoz felebbeztek. Itt a püspök kihallgatása után arra kötelezték őket, hogy egy ideig (interim) kövessék a püspök rendelkezését. De ők továbbra is csak akadékoskodtak; szájjal engedelmisséget Ígértek ugyan, de annyi nehézséget hoztak fel és annyi feltételt kötöttek ki, hogy a püspök kénytelen volt ismét a szentszékhez fordulni. Innen 1891. augusztus 18-án azt az utasítást kapta, hogy szépszerével birja két papját engedelmisségre;

¹ «Utrum sub eodem praecepto obedientiae et iisdem intentatis censuris possit Episcopus sacerdotis otiosos vel ferme otiosos et sanitate suffultos compellere ad suscipiendam ecclesiarum curam, donec illis fas sit providea pastorem?» R.: «*Affirmative, urgente necessitate et ad tempus*». L. idézve Acta Ap. S. 1910. évf. 914. 1.

² «Detur responsum ut in Parmen. 17. Január. 1886. ad 3.-um dubium.» L. Acta S. S. XXV. köt. 330-334. 1.

[27]

ha ellenben továbbra is ellenszegülnének, tüzzön ki számukra határidőt, amelyen belül a S. C. Conc.-nál adják elő sérelmüket. Ennek megtörténte után a kongregáció 1892. március 5-én ezt a végérvényes ítéletet hozta: «Executioni mandetur rescriptum pontificium diei 8. Junii 1891 ».¹

Hasonlóképpen intézkedett a kongregáció 1884. május 9-én, amikor a *toulouse-i* érsek eme kérdésére: «Utrum sub eodem praecepto (obedientiae) iisdemque intentatis censuris, facultatem habeat Episcopus sacerdotes viribus pollentes et ab aliis officiis liberos compellendi ad earum ecclesiarum curam percipiendam, usquedum illis alio modo provideri queat?», a következő választ adta: «Affirmative, vigore facultatum, quae approbante Ssmo D. Nosiro Emmo Archiepiscopo idcirco tribuuntur ad septennium, si tandiu expositae circumstantiae perduraverint»² Néhány évvel később, 1891. január 31-én a *friaul-i* püspöknek adta meg ugyanezta felhatalmazást.³

Legutóbb, 1910-ben, a *Saint-Jean de Maurienne-i* püspöknek volt hasonló esete. Ugyanis több lelkész (succursale, désservant) egyszerűen otthagya állomását, sőt a püspök felszólítására sem voltak hajlandók visszamenni. Azt vitatták, hogy a felszentelés alkalmával tett engedelmességi ígéret nem kötelezheti őket ily nagy áldozat árán is; ha előrelátták volna a jövőt, sohasem tettek volna ily ígéretet. Megunták már azt a kiáltó szegénységet és nyomort, amellyel lelkipásztori működésük közben állandóan küzködniök kellett. Hivatkoztak a nép hálátlanságára, saját megrongált egészségi állapotukra, amely mellett nem bírják már a terhet, — ámbár többnyire csak színlelték a gyengélkedést. Ilyen körülmények közt a püspök a szentszéktől kérdezte meg, vajjon *kényszerítheti-e* egyházi büntetésekkel e papokat hivataluk visszafogadására és *köteles-e* őket erre kényszeríteni. A S. C. Conc. miután az ügy előadója kimutatta, hogy a szentszék mindenkor ragaszkodott a püspöknek e jogához, 1910. augusztus 6-án kimondotta, hogy nemcsak kényszeríthetők, hanem kényszerítendők régi helyük elfogadására a következő feltételek mellett: *a)* ha csakugyan munkabíró papokról van szó; *b)* ha nincs más egyházi elfoglaltságuk és *c)* csak addig, míg a lelki vezetés nélkül maradt

¹ Acta S. S. i. köt. 334. 1.

² Acta S. Sedis XVII. köt. 288. 1.

³ Acta S. Sedis XXIII. köt. 608- 611. 1.

[28]

hívekről más módon gondoskodni nem lehet. E döntést a szentatya a következő napon jóváhagyta.¹

A legutóbbi esetben és a pármái, valamint a calviteano-i esetben a szentszék teljesen egyformán döntött, amennyiben elismerni látszik a püspök ama veleszületett jogát, hogy munkabíró papjait szükség esetén valamely plébánia lelki vezetésére kötelezheti. Ellenben a majdnem ugyanabból az időből származó toulouse-i és friaul-i esetben a kongregáció úgy jár el, mintha nem fogadná el ezt a jogot *jus nativum-nak*, hanem külön apostoli felhatalmazást ad, még pedig csak hét esztendőre, ha addig megmarad a szükség esete. Önként felmerül a kérdés, mi az oka ennek a különböző elbírálásnak. A St. Jean de Maurienne-i eset konzultora úgy próbálja a kérdést megfejteni, hogy a külön felhatalmazás két franciaországi egyházmegye részére adatott és a különleges francia viszonyokkal van összefüggésben. Ugyanis ott a napoleoni egyezmény után igazi plébániák és kánonilag beiktatott plébánosok nem igen vannak és «így könnyen megtörténhetik, hogy egyes papok kényelmesebb életmód után vágyódva, otthagyják a rájuk bízott hivatalt és a püspöknek kellemetlenséget is okozhatnak a kormánynál. Ennek elkerülésére adott a szentszék külön felhatalmazást».² Azonban ez a magyarázat, amelyről különben a konzultor maga is elismeri, hogy csak találgatás, alig lehet kielégítő. Először is nem látjuk a szerves okozati összefüggést az *ilyen* megoldás és a különleges francia viszonyok között; hiszen épúgy kellemetlenkedhetnek az engedetlen papok a kormánynál, ha a püspök apostoli felhatalmazás alapján jár el, mint ha saját jogánál fogva rendelkezik. Azonfelül maga a konzultor által előadott eset is rácsúfol erre a magyarázatra, amennyiben ott is kifejezetten «*parochi amovibiles*»-ekről van szó,³ és még sem felhatalmazás-adással oldja meg a kongregáció a kérdést, hanem kimondja, hogy a püspök «sub praecepto obedientiae» kötelezheti, sőt tartozik is kötelezni szükség esetén papjait plébánia-vezetés elfogadására.

¹ Acta Ap. Sedis II. köt. 911—916. 1. A pármái esetben feltett, majdnem szószerint egyező kérdésre adott válasz így hangzik: *Affirmative, dummoda* agatur de sacerdotibus viribus pollentibus et ab aliis officiis liberis, et quoadusque Episcopus necessitatibus vacantium paroeciarum alio modo providere nequeat et ad mentem». U. o. 916. 1.

² U. o. 916. 1.

³ L. 911. 1.

[29]

Talán közelebb jár az igazsághoz Claeys Bouuaert,¹ amikor a következőképpen akarja e különbséget magyarázni: a püspök rendes joghatóságából kifolyólag kötelezhet ugyan minden papot bármely hivatal elfogadására, azért pl. minden felhatalmazás nélkül kötelezheti papjait, hogy egy gyengélkedő plébánosnak segédkezzenek stb.; azonban a lelkipásztori hivatal oly *rendkívüli* teher, hogy bizonyára az egyházi törvények sem akarják azt kivétel nélkül mindenre ráerőszakolni; azért nagyon különleges körülményeknek kell fennforogniuk, hogy egy püspök akaratuk ellenére is kényszerítthesse papjait egy plébánia vezetésének elvállalására. Mivel pedig ily különleges körülmények csak igen ritkán fordulhatnak elő, azért adott a szentszék a két francia püspöknek külön felhatalmazást. De lényegében véve a másik három megoldás is nagyon közel áll a külön facultashoz, amennyiben mindegyik felelet hangsúlyozza, hogy csak egy ideig, csak nagy szükség esetén van meg a püspöknek ez a joga, az 1910-i döntésnél pedig a kongregáció szükségesnek látta, hogy külön kikérje Őszentsége jóváhagyását.

Amint a püspök rendeletére minden pap köteles elfogadni a számára kijelölt munkakört, épúgy engedelmes lelkülettel kell fogadnia a püspök intézkedését, ha valamely állástól *elmozdítja*. Oly egyének, akik nincsenek valamely hivatalba vagy javadalomba szabályszerűen beiktatva, bármikor, mindenféle kánoni eljárás nélkül is elmozdíthatók, ha a püspök jónak látja (ad nutum amovibiles). A szabályszerűen beiktatott plébánosok azonban csak kánoni vétség miatt, bűnügyi eljárással foszthatók meg javadalmuktól, vagy pedig 1910. óta a «*Maxima cura*» rendelet alapján «*oeconomica remotio*»-val büntény esetén kívül is, valahányszor akár saját hibájukból, akár anélkül alkalmatlanokká váltak arra, hogy helyüket betölthessék és a hívek lelkiüdvét munkálják.

Azonban, bár minden pap köteles a püspök intézkedéseit engedelmességgel fogadni, ebből korántsem következik, hogy nem fordulhatnak elő olyan okok, amelyek miatt bárki is joggal kérheti az intézkedés megváltoztatását épúgy, amint vannak kánoni okok, amelyek indokolttá teszik az egyházi hivatalról való lemondást (pl. gyenge egészség, a nép gyűlölete...). Ily okok fennforgása esetén a kérdéses munkakör elfogadása inkább a közjó hátrányára, mint előnyére válnék, azért a kormányzói bölcsesség

¹ I. m. 297. 1.

[30]

megkívánja a felmentés megadását. Vannak olyan munkák is, amelyek kevésbé mondhatók *papi* ténykedéseknek, amelyekre még implicite is alig vállalkozott a pap, amikor a lelkek üdvének munkálására belépett az egyházi rendbe; más munkakörök sokszor egészen különös egyéni hajlandóságot, tudást, tehetséget és rátermettséget kívánnak, pl. egy egyházmegyei lap vagy directorium szerkesztése, profán tárgyak tanítása valamely középiskolában vagy jogakadémián, irodai munka az egyházmegyei hivatalban stb. Ha valaki nem érzi magában azokat az egyéni kvalitásokat, amelyek ily különleges, a szorosan vett *papi* munka periferiáján már kívül eső foglalkozáshoz szükségesek, jogosan kérheti felmentését. De természetesen a felmentésre szolgáló okok fennforgásáról és elégséges voltáról a püspök fogja a végső szót kimondani, aki a körülmények mérlegelésénél egyedül a legfőbb elvet, a «*suprema lex salus animarum*»-ot fogja szeme előtt tartani.

Továbbá bár a szabályszerűen be nem iktatott papokkal a püspök szabadon rendelkezhetik, korántsem következik ebből, hogy a püspök disponálási joga önkényes. Az «*amovibilitas ad nutum*» nem azonos az «*amovibilitas arbitraria*»-val, sem a «*fraudenta remotio*»-val, mint a jogászok mondják.¹ Minden áthelyezésnek «*absque dolo te non ex odio*» kell történnie, amint XIV. Benedek pápa kifejezi.² Továbbá minden dispositionnak igazságos okból, *ex justa causa* kell történnie. A hívek és a pap java egyaránt megkívánja ezt. Ugyanis a feltűnően gyakori és indokolatlan áthelyezés miatt az áthelyezett pap jó hírneve föltétlenül csorbát szenvedne; de másrészt a hívek érdekével, a bonum animarummal is ellenkezik a lelkipásztorok sűrű, ok nélkül való változása, mert hiszen az igazi, hathatós pastorationak létfeltétele, hogy hívő és papja kölcsönösen megismerjék egymást és így kifejlődjék közöttük az a bensőséges viszony, amelynek a lelkiatya és gyermekei közt fönn kell állania. Épen azért a S. C. Conc. is ismételten kifejezte rosszalását szeszélyes, nem igazi okon alapuló áthelyezések felett. Így pl. 1868. január 11-én egy konkrét esetben hozott ítélet tanuságaképpen így nyilvánítja felfogását: «*Ex quibus colliges: Aequitate canonica et ecclesiastico ordine sua-dente non expedire, ut illi cappellani-curati seu coadjutores sic*

¹ Heiner i. m. 77. 1., Schneider i. m. 313. 1., Perathoner i. m. 42—43. 1.

² De syn. dioec. 1. XII. c. I. n. 2.

[31]

amovibiles sine ulla causa amoveantur: remotio enim sine causa plerumque honorem laedit ordinemque perturbat»¹ Legutóbb az amerikai Egyesült-Államok püspökeihez intézett rendeletében hangsúlyozta a szentszék ezt az elvet, amennyiben lelkükre kötötte, hogy az ott majdnem kizárólag szereplő «ad nutum amovibilis» lelkészek elmozdításánál vagy áthelyezésénél tartsák mindig szemük előtt a II. baltimore-i zsinatnak ezt a bölcs előírását: «Ne hoc jure suo, nisi graves ob causas et habita meritorum ratione uti velint».²

D) A kánoni engedelmesség további követelménye, hogy a *papok a hivataluk betöltésére vonatkozó előírásokat pontosan tartsák be*. Erre kötelezték magukat már a hivatal elfogadásával, amely mintegy szerződés (quasi-contractus) jellegével bír, de még inkább a hivatali eskü által, amelyben kifejezetten is megígérték, hogy hivatali kötelességeiket lelkiismeretesen fogják teljesíteni.

De vajjon róhat-e a püspök valamely javadalmas papjára *új kötelességeket*, vagyis olyanokat, amelyek az alapítólevélben nem szerepelnek, és tartozik-e a javadalmas ex obedientia canonica magára vállalni ezeket az új terheket? Általános kánonjogi elv, hogy az egyházi javadalmakat minden változás és értékcsökkenés nélkül kell odaadományozni: «ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur».³ A kánonok felfogása szerint a javadalmakban nemcsak úgy állhat be értékcsökkenés, hogy a püspök a jövedelem egy részét elvonja, hanem úgy is, hogy a változatlanul megmaradt jövedelem fejében új terheket (onera spiritualia) ró a javadalmasra. Ez a jogi elv azonban természetesen más alkalmazást nyer az egyszerű javadalmaknál, mint a lelkipásztorkodással egybekötött javadalomnál, a beneficium curatum-nál.

A *plébániai javadalommal* együttjáró kötelesség a hívek lelki vezetése. Ezt a kötelességet az alapítólevél vagy a jog általánosságban kimondja ugyan, de a «hívek lelki vezetése» magában véve nem oly határozott fogalom, hogy annak tartalmát pontosabban megszabni, esetleg növelni nem lehetne. Ez a precizizálás a püspök joga. Ő ítélheti meg, hogy a mai korban,

¹ S. C. Conc. 1867. júl. 27. és 1868. jan. 11. A. S. Sedis III. köt. 457. 1. IV. Lásd e kérdést bővebben u. o. 506. 1. «Appendix X.» alatt; S. C. Conc. in Ratisbonen. 1721. aug. 23. *Richter* i. m. 53. 1. (n. 53.)

² S. C. Conc. 1915. jún. 28. A. Ap. Sed. VII. köt. 380. 1.

³ L. III. t. 12. in X.

[32]

meghatározott viszonyok között az intenzív és sikeres lelkipásztorkodás mit követel meg. Azért nem követ el jogtalanságot, ha az eredményesebb pásztorálás céljából újabb kötelességeket ró plébánosaira, és nem esik a kánonok által tiltott javadalom-csökkentés hibájába, ha az alapítólevélben csak nagy vonásaiban megrajzolt keretet kitölti. Így pl. a püspök írhat elő új irodai munkát, elrendelhet új ájtatosságokat, kötelezheti a plébánosokat, hogy újonnan keletkezett iskolákban is tanítsák a hittant, egyes társulatokat szervezzenek, a helyi körülményekhez képest, valamely irányban szociális tevékenységet fejtsenek ki stb.; a plébánosok pedig engedelmességgel tartoznak az ily rendelkezésekkel szemben is.

Ellenben az egyszerű javadalmak kötelezettségét az alapítólevél többnyire oly pontosan határozza meg, hogy ahhoz sem hozzáadni, sem elvenni belőle nem lehet a jogban odiózus «diminutio» nélkül. Éppen azért, ha az alapítólevél pl. egyedüli kötelességként jelöli meg a kóruson való megjelenést, vagy a szentmisének felajánlását az alapító szándékára meghatározott napokon, nem kötelezheti a püspök jogérvényesen az ily egyszerű javadalmakat az alapítólevélben elő nem írt terhek elvállalására. A S. C. Conc. több ízben kifejezte ebbeli nézetét úgy általánosságban,¹ mint egyes terhekre vonatkozólag külön is. Így kimondotta, hogy az egyszerű javadalmak rendes körülmények közt nem kényszeríthetők arra, hogy a székesegyházban az istentiszteleteknél segédkezzenek, vagy nyilvános körmeneteken résztvegyenek,² ha az alapító a misézés idejét közelebbről nem állapította meg, a püspök nem kényszerítheti az egyszerű javadalmat élvező papot, hogy az általa megszabott időben, pl. ünnepnapokon végezze az előírt szentmiséket. Ez a S. C. Conc. 1865. évi dec. 9-éről kelt döntése: «*Ex quibus colliges: I. Onera Cappellianorum seu Beneficiorum determinanda esse ad normam legis foundationum, nec posse ordinaria auctoritate ea onera augeri. II. Quare non determinatis aliqua ratione diebus vei horis in lege foundationis, quibus Missae celebrentur, regulariter Cappellani*

¹ V. ö. Borromei sz. Károly esetét és a mantuai érseknek adott választ. *Aichner*: Compend. iuris can. §. 79. nota 31.

² S. C. Conc. in *Auximana* 26. Nov. 1701. et 19. Aug. 1702; in *Signiana* 15. Dec. 1703; in *Eugubina* 12. Jun. 1667. L. *Richter* Conc. Trid. 208. 1, 8. és 9. sz.; v. ö. Claeys-Bouuaert i. m. 268. köv. 1.

[33]

cogi non possunt ad celebrandum determinatis diebus et horis».¹ Természetesen azonban joga van a püspöknek *buzdítani* papjait ily magában véve nem kötelező szolgálatok teljesítésére és minden lelkiismeretes pap készséggel fog eleget tenni főpásztorá óhajának és szívesen fog közreműködni a hívek lelki javán.

De amit rendes körülmények közt (ordinaria auctoritate, regulariter) nem tehet meg a püspök, arra joga van *szükség esetén*. Ha pl. egyetlen lelkipásztorral rendelkező hitközségben oly nagy a hívők száma, hogy nem férnek mindnyájan a plébániai misén a templomba és így ünnepnapokon jelentékeny részük szentmise nélkül maradna, vagy pedig csak a kétszer misézés *rendkívüli* eszközével lehetne lelki szükségletüket kielégíteni, akkor a püspök a hitközségben tartózkodó egyszerű javadalmast kötelezheti, hogy a hívek kényelmére meghatározott időben és helyen misézzék. Ugyanez áll szükség esetén más egyházi ténykedésekre nézve is. Az egyszerű javadalmások eme kötelessége önként folyik abból a már többször említett alapelvből, hogy minden pap kizárólag az egyház szolgálatára és a hívek lelki javának előmozdítására, nem pedig saját kényelmére nyerte az egyházi rend nagy kegyelmét. Ezt a hivatását elsősorban ugyan mindenki a maga különleges kötelességének pontos teljesítésével tölti be, de ez a külön kötelesség még nem ment fel senkit az alól az általános, alapvető kötelesség alól, hogy tehetségéhez és a hívek szükségletéhez képest más módon is munkálkodjék a lelkek javán.² Ami a misézéstről felhozott példát illeti, hivatkozhatunk XIV. Benedek «*Declarasti Nobis*» kezdetű konstitúciójára (1746. márc. 16.), amelyben ismételten hangsúlyozza, hogy nem szabad a plébánosnak kétszer miséznie, ha van a plébánia területén még egy pap, aki szintén misézhetik a hívek számára.³ A S. C. Conc. pedig 1886. szept. 18-án, mikor egy Zineroni nevű egyszerű javadalmas a bergamo-i püspök felszólítására vonakodott az alapítólevélben előírt heti négy szentmise közül az egyiket a hívek

¹ Acta S. Sedis II. köt. 299—300. 1.

² Schneider i. m. 312. 1.

³ «Si in altéra ex his Parochiis sacerdos aliquis deprehendatur, qui rem Divinam facere possit, tum illarum Rectori nequaquam licet in utroque loco sacrificium iterare, eo quod alterius sacerdotis opera populí necessitati satis consulatur.» Másutt: «Ex quibus clare perspiciamus, non licere Parocho, si alius Sacerdos praesto sit, duo Sacra perficere diebus festis.» Const. Sel. p. I. pg. 339—240. ;
Dr. Scheffler: A világi papok kánoni engedelmessége.

[34]

kényelmére a parancsolt ünnepeken mondani és az ügy Rómába került, kimondotta, hogy a püspök kötelezheti papját, hogy a hívek kényelmére vagy szükségletére ünnepnapokon misézzék, noha egyébként ezzel nem tartoznák.¹ A szükség esetének fennforgását a hívek főpásztora, a püspök ítéli meg, nem pedig az alárendelt pásztor, a pap.² Ily esetben az egyszerű javadalmas engedelmes lélekkel tartozik a püspök döntésébe belenyugodni. Magától értetődik azonban, hogy ilyen szükségparancsolta kötelességek előírásánál az egyházi hatóságnak is tekintettel kell lennie papjainak különös körülményeire: korára, egészségi állapotára, egyéb elfoglaltságára stb.³

A szükség esetén kívül még akkor is kívánhat a püspök az alapítólevélben elő nem írt munkát egyszerű javadalmasaitól, ha e követelése *törvényes jogszokáson alapul*. A. S. C. Conc. ugyanazokban a döntésekben, amelyekben helyteleníti, hogy a püspökök nyilvános körmeneten való megjelenésre vagy pedig a székesegyházi istentiszteleten való közreműködésre kényszerítsék az egyszerű javadalmat élvező papokat, világosan elismeri a püspöknek ebbeli jogát, ahol ilyen jogszokás fennállása bebizonyítható, de csak a szokás keretein belül.⁴

E) Az egyház a *könyvek és folyóiratok kiadására vonatkozólag* is külön kötelességet ró szolgálaira. XIII. Leo «*Officiorum ac munerum*» kezdetű konszultációjának 41. pontja, amely minden hívőt kötelez, hogy vallási vagy erkölcsstani kérdésekről szóló könyvek kiadása előtt egyházi jóváhagyást kérjen, természetesen a papokra is vonatkozik. De azonfelül a 42. pont a világi papoktól megkívánja, hogy profán tárgyról szóló könyvet se adjanak

¹ «An capellanus Zineroni obiigari possit ad Missam diebus festis aut per se aut per alium in cathedrali celebrandum? R: Negatívé, *nisi in singulis casibus Episcopus ex legitima causa aliter iudicaverit...* Ex quibus colliges ... I. Episcopus posse Sacerdotem, alias non obligatum, cogere ad Sacrum faciendum in diebus festis pro populi commodo ac necessitate.» Acta S. Sedis XIX. köt. 533. 1.

² U. o. «II. Doctrinam Benedicti XIV. roborari in themate per datam resolutionem, quae *Episcopi iudicio remittit pro singulis casibus decernere an adsit legitima causa, qua capellanus celebrate missam diebus festis cogi valeat.*n

³ Schneider i. m. 312. 1. V. ö. Claeys Bouuaert i. m. 272. 1.

⁴ L. az imént felsorolt kongregációi döntéseket és főleg a S. C. Conc. in *Troiana* 20. Sept. 1704: «si talis existat consuetudo, teneri assistere servitio ecclesiae singulis diebus de praecepto.»

[35]

ki saját főpásztoruk tudta nélkül.¹ A törvény szövegében szereplő «*ne publicent*» kifejezés nem tartalmaz kifejezett parancsot. Azért sokan csak intésnek, buzdításnak tekintik;² de ebben az esetben is az egyháznak oly határozott kívánságát fejezi ki, hogy egyházas lelkületű pap nem fogja magát könnyen túltenni rajta. Mások ellenben szoros parancsot látnak benne, amely minden világi papot kötelez.³ De abban mindannyian egyetértenek, hogy e pont nem szorosan vett előzetes cenzurának veti alá a világi papok összes könyveit, hanem csak azt kívánja, hogy a püspöknek tudomására hozzák szándékukat, engedélyt kikérjék és ezáltal is kifejezzék engedelmes lelkületüket főpásztoruk, mint lelkiatyjuk iránt. Épen azért nem is a kiadási hely ordinariusától kell ezt az engedélyt kérni, mint a formális jóváhagyás esetén,⁴ hanem kiki saját püspökétől. Az utóbbi vélemény a - «*Sacrorum Antistitumi*» konstitúció után (1910) még szilárdabban áll, amennyiben 1910. óta minden egyházmegyében kötelezőleg előírja a cenzori intézményt és az előzetes «*Imprimatur*»-t.⁵ Nálunk már az 1858-i esztergomi tartományi zsinat előírja, hogy a papok semmiféle könyvet se nyomassanak ki a püspökük engedélye nélkül.⁶

Ugyancsak az «*Officiorum ac munerum*» 42. pontja megtiltja, hogy a papok főpásztoruk engedélye nélkül ujságot vagy folyóiratot szerkesszenek, nem téve különbséget vallásos vagy profán tárgyú folyóiratok közt.⁷ X. Pius pápa a «*Sacrorum*

¹ «*Viri e clero saeculari ne libros quidem, qui de artibus scientiisque mere naturalibus tractant, inconsultis suis ordinariis publicent, ut obsequentis animi erga illos exemplum praebeant.*» Acta S. Sed. XXX. köt. 51. L

² L. Schneider i. m. 317. L, Perathoner i. m. 44—45. 1.

³ Wernz i. m. III. n. 121. pg. 132. nota 110; Pennacchi Acta S. Sedis XXK. köt. 507. köv. I.: «*Sedulo advertant Ecclesiastici se ex praecepto Legislatoris Episcopum monere de publicando opere debere, neque putent esse consilium aliquod, quod impune et sine peccato transgredi possunt; verba enim praeceptum indicant.*»

⁴ «*Officiorum ac munerum n. 35 : «Approbatio ... pertinet ad Ordinarium loci in quo publici juris fiunt.*»

⁵ Acta Ap. Sedis II. köt. 661. I.

⁶ «*Volumus... et in quantum opus est, mandamus, ut clerici nullum scriptum typis excudi faciant ante obtentum a nobis indultum, et pro re nata adprobationem.*» Acta t. VI. c. 3. n. 3. pg. 87. V. ö. Sipos i. m. 108. 1.

⁷ «*Idem (clerici saeculares) prohibentur, quominus absque praevia Ordinariorum venia diaria vel fólia periodica moderanda suscipiant.*» Acta. S. Sedis XXX. Köt. 51. 1.

[36]

Antistitum» konstitúcióban e tilalmat megerősíti és egyszersmind meghagyja a püspököknek, hogy ha valamely pap a kapott engedéllyel visszaélne, előbb figyelmeztessék és ha ez nem használ, vonják vissza az engedélyt. De nem szükséges külön engedély ahhoz, hogy valaki egy lapnak tudósítója vagy egy folyóirat munkatársa legyen.¹ Azonban az egyház az összes hívőktől, de különösen a papoktól elvárja, hogy vallás- és erkölcsellenes lapokban semmit se közöljenek különös ok nélkül.²

F) *Tisztán világi ügyekben* a püspök nem rendelkezhetik papjaival, mivel az egyház főpásztorai lelki joghatóságukat nem a földi dolgokra, hanem kizárólag a hívek lelki vezetésére nyerték. Tehát nem szabhatja meg, kire hagyják a papok magán-vagyonukat, mire fordítsák atyai örökségüket (bonapatrimonialia).³ Itt is láthatjuk a különbséget a világi pap és a szerzetes engedelmessége között. Míg a szerzetes mindenben teljesen lemondott saját akaratáról és még a legkisebb dologban is tartozik törvényes elüljárójának engedelmességre, addig a világi pap csakis egyházi ügyekben vagy világi ügyek egyházi vonatkozásaiban van püspökének alárendelve. De azért fordulhatnak elő olyan esetek, hogy a püspök magasabb egyházi érdekek védelmére, közvetve papok világi ügyeibe is beleszólhat. Így, — hogy az előbb említett példánál maradjunk, — bár a püspök nem határozhatja meg, hogy kire hagyják papjai magánvagyonukat, mégis a hívők megbotránkozásának és a papság meggyanúsításának elkerülése végett megtilthatja, hogy összes vagyonukat gazdasszonyukra hagyják, — amint azt az 1863-i pécsi és a legutóbbi erdélyi egyházmegyei zsinat meg is teszi.⁴

Hasonló szempontból kell elbírálni azt a kérdést, van-e a püspököknek joga *polgári és politikai jogaik gyakorlásában* korlátozni a papok szabadságát. Mivel e jogok magukban véve, mint világi ügyek, a püspöki joghatóság keretein kívül vannak, azért

¹ Acta Ap. Sedis II. köt. 662. 1.

² *cmisi suadente iusta et rationabili causa.*» — *Officior. ac. mun.* 22. p.

³ V. ö. Schneider i. m. 316. 1.

⁴ «Caveant, ne servilem suam haereditatem scribant, a quo oblocutiones et scandala in diminutionem bonae opinionis status vix abesse possunt» (Acta et Decr. Syn. Dioec. Quinque-Eccl. t. V. §. 2. n. 10. pg. 68. V. ö. Sipos i. m. 42. 1.). «Omnem substantiam unice oeconomiae relinquere interdictum est. Hujusmodi testamentum ab Episcopo non approbatur.» Acta et decr. Syn. Transsilv. p. I. c. IV. §. 43. pg. 9.

[37]

per se nem rendelkezhetik a püspök e téren; de megteheti *per accidens*, ha pl. valamely pap jogának gyakorlásával botrányt okozna, visszaélne vele vagy elhanyagolná papi kötelességeinek pontos teljesítését.

Tehát általánosságban véve minden pap szabadon élhet *aktiv választójogával*, és az egyházi hatóságnak nincs joga a papok politikai pártállását befolyásolni mindaddig, míg megengedett határok közt mozognak. Azonban, ha valamely pap anynyira megfélelkezne magáról, hogy egyház- vagy vallásellenes politikai pártot támogatna, a meglevő társadalmi rend ellen irányuló mozgalmak mellé szegődne, titkos- vagy a papi állással össze nem egyeztethető társulatokba lépne, joggal felemelhetné a püspök ez ellen tiltakozó szavát.¹

Különös kivétel e tekintetben az Olaszországra vonatkozó *«non expedit»* rendelkezés, amely a papoknak még most is megtiltja úgy a képviselői mandátum elfogadását, mint szavazati joguk használatát (*«ni eletti ni elettori»*). Ennek az intézkedésnek alapja nem az, mintha a pápa a világi ügyekbe beleszólást követelne magának, hanem az, hogy nem tekinti Isten rendelésén nyugvó törvényes hatalomnak a mai olasz államot.

Ami a passzív választójogot illeti, az egyház elvben nem ellenzi, hogy papjai is fogadhassanak el képviselőséget, mert méltányosnak, sőt kívánatosnak tartja, hogy az egyház fölfogásának is legyenek képviselői, az egyház érdekeinek is legyenek hivatott szószólói abban a testületben, amely sokszor az egyházat nagyon is közelről érintő kérdésekben hoz törvényeket, főleg napjainkban, amikor az állam a vallási ügyek rendezését is nagymértékben önmagának tartja fenn és amikor, — mint Heiner szellemesen mondja, — legtöbb országgyűlés valóságos concilia-bulum. Azonban homlokegyenest ellenkezne a papi fegyelemmel, a köteles subordinációval és így a kánoni engedelmességgel, sőt az egyház felfogásával is, ha valaki *önhatalmúlag keresné* a mandátumot. Ugyanis a pap az egyház szolgálatára szentelte magát, tehát elsősorban a maga specifikus papi munkakörét tartozik betölteni és így a lelkek üdvén közreműködni, — hacsak valami magasabb érdek mást nem parancsol. Különösen a plébánosnak szigorú kötelessége, hogy hivei közt működjék és tartózkodjék. A plébánia területén való tartózkodás oly szoros kötelesség, hogy

¹ V. ö. Heiner i. m. 44. 1.

[38]

maga a püspök sem adhat két hónapnál hosszabb távozásra engedélyt súlyos ok (causa gravis) nélkül.¹ Ez a súlyos ok az adott esetben alig lehet más, mint vagy az egyház, vagy az állam nyilvánvaló érdeke, «evidens ecclesiae vel reipublicae utilitas». Annak elbírálására azonban, vajjon fennforog-e ez a magasabb érdek, nem lehet sem alkalmas, sem jogosult maga az aspiráns, hanem egyedül annak törvényes elüljárója. Egyedül a püspök képes *objectiv szempontból* megítélni, hogy *a)* kívánatos-e a közjóra a mandátum megszerzése, *b)* nélkülözhet-e az egyházmegye egyes papokat, hogy azok állandóan az országgyűlés helyén tartózkodjanak, — mert hiszen az nem érdeke sem az államnak, sem az egyháznak, hogy valaki képviselői címmel diszelegjen és semmi tevékenységet se fejtsen ki a törvényhozó testületben — és végül *c)* vajjon megvan-e a jelöltnek a szükséges rátermettsége, — mert nem az a fő, hogy sok papi ember üljön a törvényhozó teremben, hanem hogy az ott levők igazán tartalmas, súlyos egyéniségek legyenek, akik az egész klérusnak becsületére és az egyháznak diszére váljanak.² E három tényező egybevetése alapján csak ő adhat döntést az egyes esetekben. Épen azért az egyház, főleg XIII. Kelemen «*Cum primum*» kezdetű konstitúciójában³ tiltja, hogy a papok a püspök előzetes engedélye nélkül képviselőiséget fogadjanak el. Legutóbb X. Pius a francia püspökök kérdésére két ízben is leghatározottabban kifejezte: «nulli sacerdoti licere sese candidatum sistere ad memorata munera absque consensu proprii Ordinarii ac Ordinarii loci ubi se candidatos sistere cupiunt... Vigere memoratam praescriptionem pro omnibus cuiusvis Ordinis et conditionis ecclesiasticis viris, etiamsi forte autea munera praefata fuerint assecuti.»⁴ Egyes püspökök külön is lelkére kötik a papoknak ezt a tilalmat. Így a pécsi püspök 1906-ban «a jövőre nézve miheztartás végett» figyelmezteti papságát, «hogy XIII. Kelemen pápa 1759-ben kelt «*Cum primum*» kezdetű konstitúciója értelmében áldozópapoknak az egyházmegyei hatóság engedélyenélkül országgyűlési képviselőjelölteknek

¹ Conc. Trid. s. XXIII. c. 1. de ref. cí. Wernz i. m. II n. 484. pg. 226.

² L. erre vonatkozólag *Heiner*: Ausschluss der Oeistlichen von den politischen Wahlen c. cikkét Archív, f. kath. Kirchenrecht 84. köt. (1904) 107. köv. 1.

³ L. Wernz i. m. II.² n. 225. pg. 344.

⁴ S. C. Neg. extraord. 2. Apr. 1906. A. S. S. 39, 192. és S. C. Consist. 9. Maj. 1913. A. A. S. V. 238. 1.

[39]

fellépni tilos».¹ Az 1906-i salzburgi egyházmegyei zsinat pedig általánosságban megengedi ugyan a mandátumok elfogadását, sőt bizonyos körülmények közt kötelezi is erre papjait; azonban minden esetben tartoznak a püspököt erről értesíteni és engedélyét kikérni. Községi képviselőség elfogadását a körülményektől és a papok belátásától teszi függővé.²

Saedt már említett cikkében³ tagadja, hogy az egyháznak joga volna a papok passzív választójogát korlátozni, mert ez szerinte «illetéktelen beavatkozás az állampolgári jogokba». Azonban állítása és indokolása is helytelen. Az egyház eljárásával nem akar beleavatkozni az állampolgári jogok gyakorlásába, hanem bizonyos óvintézkedéssel él amaz akadályok elhárítására, amelyek szolgálait kötelességük teljesítésében gátolhatnák. Mivel pedig az egyháznak, mint isteni rendelésen nyugvó társaságnak joga van célját elérni, azért nem követ el igazságtalanságot, ha céljának elérését gátoló akadályokat igyekszik elhárítani. Egyébként, aki egyszer az egyház szolgálatára szentelte magát, annak számolnia, kell azzal, hogy többé nem tehet kénye-kedve szerint, hanem törvényes felelősnek irányítására is tekintettel kell lennie.

A képviselőséggel azonos elbírálás alá esnek más olyan állások vagy hivatalok, amelyek a papi állással alig férnek össze vagy azért, mért túlságosan lekötik a papot egyházi kötelességei rovására, vagy azért, mert a papi állás tisztességével összeegyeztethetetlenek, vagy mert a nép közt feltűnést, botrányt okoznának. Az ilyen hivatalok elvállalását a püspök szintén megtilthatja, vagy legalább is megkövetelheti, hogy engedélyét minden egyes esetben kikérjék. És ez igen természetes. Ha az állam tisztviselőitől megköveteli, hogy külön engedély nélkül ne vállaljanak bizonyos mellékfoglalkozásokat, akkor az egyháznak is joga van megkívánni, hogy papjai tartózkodjanak olyan hivatal elvállalásától, amelyet törvényhozása a papi állással incompatibilisnak ítél.

VI. Büntető határozatok.

1. A régi egyházi fegyelem az 506-iki agde-i zsinat 2. kánona szerint az engedetlen papokat «*peregrina communio*»-val

¹ Sipos i. m. 100. 1. (7. sz.)

² L. Perathoner i. m. 45. 1.

³ Archiv f. kath. Kirchenrecht 76. köt. (1896) 44. 1.

[40]

büntette, vagyis megfosztotta őket egyházi hatalmuk gyakorlásától saját templomukban és attól a jogtól, hogy a klérussal együtt járuljanak az Úr asztalához («communio laica»).¹

Erre a zsinatra hivatkozik az engedelmességről szóló fejezet 2. kánona, amikor *kiközösítéssel* sujtandóknak mondja azokat, akik a püspök rendelkezéseit nem tartják meg, nem tévé különbséget világi és pap közt.² Hasonlóképpen intézkedik külön az egyháziakra nézve a 10. fejezet.³ A kánonok t. i. úgy tekintik az engedetlenséget, mint a törvényes egyházi hatalom elleni lázadást, azért sujtják kiközösítéssel az engedetleneket. De nemcsak kiközösítéssel, hanem más egyházi büntetésekkel, cenzurákkal is sújthatja a püspök az engedetlen papokat, amint a 9. fejezetből kitünik.⁴ E büntetések közül manapság különösen a felfüggesztés (*suspensio*) hatalmas fegyver az engedetlen papok megrendszabályozására; de azért a kiközösítést is használja az egyház nagyfokú ellenszegülés büntetésére, mint azt a S. C. Consistorialis legutóbb 1915. július 14-én tette O'Halloran Richárd westminsteri pappal szemben.⁵ Természetesen e büntetésekkel, főleg a kiközösítéssel csak azon föltételek mellett élhet a püspök engedetlenség esetén is, amelyek általánosságban szükségesek az egyházi cenzuráknál, vagyis csak akkor, ha a bűntény súlyos és ha makacssággal van összekötte.⁶ Azért a püspöknek előbb figyelemztetni kell az engedetlent, meg kell kísérelni enyhébb büntetésekkel jobb útra téríteni őt és csak ha mindez nem használt, akkor forduljon a szigorú cenzurákhoz, főleg a kiközösítéshez.

¹ C. 21. D. 50.

² «Si quis venerit contra decretum Episcopi, ab ecclesia abiiciatur» és ugyane kánon summarium-a: «Veniens contra decretum vel constitutionem Episcopi debet excommunicari.» c. 2. h. t.

³ «Canonici regulares inobedientes Priori suo per ipsum excommunicari possunt: et si fuerint incorrigibiles, de fratrum consortio expelli debent» mondja a 10. f. summarium-a.

⁴ «Abbatēs et sacerdotes dioecēsanā Tibi lege subditos, qui ad tuam synodum venire contemnunt... per censuras ecclesiasticas ad synodum ipsam venire compeltas: et debitam tibi obedientiam et reverentiam exhibere.» c. 9. h. t. cf. c. 10. C. 18. qu. II. (§. 3.)

⁵ L. Acta Ap. Sedis VII. köt. 437. 1.

⁶ «Haec autem poena non est infligenda nisi propter inobedientiam, quae sit vei secundum se gravis culpa vei propter adiunctas circumstantias, cui insuper contumacia accedat.» Pirhing in h. t. n. XXVII. pg. 677—8. és Schmalzgrueber in h. t. n. 18. pg. 260.

[41]

2. A második büntetés abban áll, hogy a püspök engedetlen papjaitól *külön engedelmességi esküt* is követelhet, amint már láttuk.¹

3. Az 5. kánon summarium-a —: «non obediens canonicis institutis incurrit inobedientiae notam, idest *infamiam*» — alapján a régebbi decretalisták,² sőt az újabb egyházjogászok közül is némelyek³ azt tartják, hogy az engedetlen (vagy legalább is az általános egyházi törvényeknek, «canonicis institutis», ellenszegülő) pap infíamiát is von magára. Azonban az idézett kánon szövege egészen másról szól, nem is említi e büntetést; a summarium pedig nem bir törvényerővel. Azért mások helyesebben tagadják ebüntetést.⁴

4. Legújabbban a «*Maxima cura*» kezdetű rendelet a plébánosok administratív elmozdítására is elegendő oknak nyilvánítja, ha valamely plébános ismételt figyelmeztetés után is vonakodik teljesíteni a püspök parancsát fontos dologban. Az elmozdítás okai közt 9-ik helyen ezt találjuk: «Inobedientia praeceptis Ordinarii post unam et alteram monitionem et in re gravis momenti, ceu cavendi a familiaritate cum aliqua persona vel familia, curandi debitam custodiam et munditiem domus Dei, modum adhibendi in taxarum parochialium exactione et similibus». Amint már láttuk, a püspök az egész egyházmegyére vonatkozó törvényeken kívül *egyes személyekre* vonatkozólag külön parancsokat, praeceptumokat is hozhat. Az idézett szövegben három példát is találunk e parancsokra vonatkozólag. Ha pl. egy plébános állandóan rossz hírű emberek, mondjuk szabadkőművesek társaságát keresi és ezzel botrányt okoz, vagy gyanus nőszemélyt tart házánál, joga van a püspöknek e barátkozás megszüntetését követelni; vagy megparancsolhatja valamely hanyag papnak, hogy templomában a rendre és tisztaságra nagyobb gondot fordítson, vagy hogy a taxák, a papi szolgálmányok behajtásában (stóla, párbér...) ne lépje túl a megengedett határt. De e három esettel nem akarja a kánon kimeríteni a parancsok tárgyát, azért külön hozzáteszi: «*et similibus*». Ha tehát egy plébános ilyen vagy ezekhez hasonló, fontos dologra vonatkozó parancsot kap

¹ c. 10. h. t. V. 5. II. f. 3. pont.

² Pirhing és Schmalzgrueber i. helyeken.

³ Phillips i. m. II. 183. 1., Perathoner i. m. 300. 1.

⁴ Scherer i. m. I. 449. 1. 74. j., Wernz i. m. II.² n. 162. pg. 248., Claeys i. m. Bouuaert4—5. I.

[42]

püspökétől és annak teljesítését következetesen megtagadja, akkor elég okot szolgáltatott arra, hogy megindíttassék ellene az elmozdítási eljárás.

Ehhez azonban szükséges: *a)* hogy a püspök a parancsot oly módon közölje, hogy az okmányilag is bizonyítható legyen, tehát vagy térti vevény ellenében vagy előszóval, két megbízható tanú előtt, *b)* Egy ideig várnia kell a parancs közlése után, hogy kitűnjék, vajjon a plébános betartja-e a parancsot, vagy pedig ellenszegül, *c)* Ellenszegülés esetén komolyan figyelmeztetnem kell, hogy engedetlensége mily súlyos következményeket fog maga után vonni. E figyelmeztetések is okmányilag bizonyítható módon történjenek s az első és második figyelmeztetés közt bizonyos időnek kell elteltie.

Ha mindezek a követelmények megvannak és az ismételt figyelmeztetés eredménytelen volt, akkor a «Maxima cura»-ban előírt «modus procedendi» megkezdhető.¹

* * *

Amit eddig mondtunk, az az engedelmességnek csak *jogi* oldala. Azonban Krisztus földi országa nem a rideg jog alapján épül fel, az egyház tagjait nem a kényszer bilincsei és a büntetéstől való félelem tartja össze, hanem a szeretet köteléke, a «vinculum caritatis». Mily szépen fejezte ki Kepler, rothenburgi püspök ezt a gondolatot 1902-ben, újév napján nála tisztelgő papsága előtt! «A püspök odaadása a szentszék iránt, a papságnak bizalommal teljes engedelmissége és együttműködése a püspökkel, a népnek szerető, lelkes ragaszkodása lelkipásztorához és a katolikus ügyekhez: ez az a háromszoros kötél, amelyről a prédikátorok könyve azt mondja: «funiculus triplex difficile rumpitur, a hármas kötél nehezen szakad el». Ez az elszakíthatatlan három kötél, amely a püspököt Rómával, a papságot az apostolok utódaival és a népet lelkipásztoraival összeköti, a szeretettől és kölcsönös bizalomtól fonódjék mindjobban össze és erősödjék».²

Krisztus papjánál nem lehet az engedelmisség kikényszerített, büntető sanctiókkal, suspensioval kicsikart áldozat, hanem

¹ L. Cappello: De administrativa amotione parochorum. (Roma, 1911.) Wernz i. m. V. köt. n. 910. p. I. pg. 134. IX.

² Idézve Schneider i. m. 324. I.

[43]

rationabile obsequium és jugum suave. *Rationabile obsequium* akkor lesz, ha abból a mély meggyőződésből fakad, hogy Krisztus rendelésén alapul minden subordinatio, hogy az egyház isteni alkotmányának alapja, fegyelmének fenntartója a hármasság engedelmség: hivek és papok, papok és püspökök, püspökök és a szentszék között. *Jugum suave* lesz, ha minden papot áthat az a tudat, hogy az engedelmség többet ér, mint az áldozat,¹ hogy ez a legfőbb papi erények egyike, specifikusan katolikus erény, a lelki előhaladás nélkülözhetetlen alapja és eszköze. Ennek a papi engedelmségnek példaadó és nevelő szerepét különösen *ma* kell átéreznünk, amikor a hivek és a papi pályára készülő ifjak is már az iskolában, tankönyveikből, magánolvasmányaikból és az egész milieu-ből magukba szívják azt a kereszténytelen autonomista lelkiületet, amely önmagát, saját belátását, saját érdekét tekinti legfőbb törvénynek, amely törvény felett aztán nincsen sem isteni, sem emberi tekintély. E szellem ellen, amelyet a szentatya korunk egyik legveszedelmesebb betegségének mond, elsősorban nekünk, a tekintély hivatott védőinek kell fölvennünk a harcot, — és pedig nemcsak szavunkkal, hanem különösen saját példánkkal.

A leírt jogi szabályok tehát csak általános vonások, határjelzők, amelyeket átlépni bűn nélkül már nem lehet. Aki azonban *szívből* engedelmes, aki az engedelmség *szellemétől* át van itatva, az nem fogja mindig a tilalomfákat fürkészni, hanem teljes odaadással fogja teljesíteni előjárójának még az óhaját is; a püspök szavában Isten szavát, intézkedésében Isten ujját fogja látni, mert hisz az Isten rendelete ez: «Obedite praepositis vestris... ipsi enim pervigilant, quasi rationem de animabus vestris reddituri»..

A kánoni engedelmség az egyház legfőbb ereje, fennmaradásának titka; ez ad működésének igazi sikert. Jól tudják ezt ellenségeink is, azért az egyházzellenes kormányok mindig tárt karokkal fogadták és minden lehető módon támogatták a törvényes felsőbbtség ellen lázadó papokat, mint azt újabb időben Chatel, Ronge vagy az ókatolikusok pártolásából láthatjuk. Valóban, amint a hadsereg nem sokat ér, ha a fegyelmet csak a szuronyoktól való félelem tartja fenn, úgy az egyház sem lesz «acies ordinatissima», Isten tökéletes hadserege, ha a kánoni engedelmség

¹ I. Kir. 15, 22.

[44]

messég nem szívből-lélekből, teljes meggyőződésből fakad. És nem fakadhat teljes meggyőződésből mindaddig, míg az egyházi előljárókat nem *természetfölötti* szemüvegen át nézzük. Addig, míg az egyházi rendeletekben csak néhány biboros és monsignore művét látjuk, míg az egyházmegyei hatóság intézkedéseiben csak a gyarló emberek munkáját vesszük észre, addig a felebbvalókban csak egyéni szabadságunk lenyüggőzőit láthatjuk. Ellenben, ha a hit szemüvegén át Isten szavát fedezzük fel az egyházi eljárók rendelkezéseiben, akkor önkéntes hódolattal hajlunk meg előttük, a szeretetlen kritizálás nem fog ajkunkra jönni, esetleges tévedésüket nem fogjuk felfujni; akkor nemcsak külsőleg, tetteinkkel (*effectu*) fogunk engedelmeskedni, hanem belsőleg szívvel-lélekkel (*affectu*); nemcsak megtesszük a parancsot, hanem ha kell, akaratunkat és meggyőződésünket is áldozatul hozzuk. Mert, amint oly szépen mondja Aichner Simon, a volt brixeni püspök:¹ «Bizonyos, hogy a kánoni engedelmesség az igazi papi szellemnek legbiztosabb kritériuma és leghelyesebb fokmérője. Azok a papok, akik úgy engedelmeskednek, miként az apostol kívánja: «*in simplicitate cordis, sicut Christo, non ad oculum servientes*», föltétlenül Isten emberei, Jézus szive szerinti papok, akik az erény útján előhaladnak, mert miként szt. Gergely mondja: *Obedientia sola virtus est, quae virtutes ceteras menti inserit insertasque custodit*».

Kilépés az egyházmegye kötelékéből.

A kánoni engedelmességnek, főképen a papszentelés alkalmával tett engedelmességi ígéretnek egyik legelemibb követelménye, hogy a papok ne hagyják el püspökük beleegyezése nélkül azt az egyházmegyét, amelynek kötelékébe tartoznak, amint XIV. Benedek pápa *Ex quo* kezdetű konstitúciójában mondja: «*Libenter agnoscimus Presbyterum huiusmodi promissionis vigore ea lege, inter alias, teneri, ut a servitio Ecclesiae, cui in ordinatione addictus fuerit, discedere nequeat sine licentia Episcopi*».²

I. Az egyház felfogása szerint a papi hatalmat senki sem kapja saját előnyére, hanem egyedül az egyház szolgálatára. Épen azért az egyházi törvényhozás mindenkor gondosan őrködött, hogy csak olyanok vehessék föl a nagyobb rendeket, akik az Úr

¹ I. m. 27. 1.

² *Constitutiones Selectae* p. I. pg. 285.

[45]

szőlőjének alkalmas munkásaivá válhatnak és csak annyian, amennyien az egyház szolgálatára szükségesek. E nagyfontosságú alapelvet a kereszténység első századaiban féltékeny pontossággal tartották be. Pápák és zsinatok szüntelenül hangoztatják. Legtömörebben és az egész egyház számára a *chalcedoni egyetemes zsinat* (451-ben) kodifikálja ismeretes 6-ik kánonában, amelynek értelmében tilos a magasabb rendeket földadni azoknak, akiknek szolgálatára nincsen szükség egy meghatározott templomban: «in ecclesia civitatis (városi templom), sive possessionis (falusi), aut in martyrio, aut in monasterio.»¹ A szükség nélkül való szentelést (*ordinatio absoluta*) ugyanez a kánon nemcsak elítéli, hanem az így szentelt papoknak (*clerici absoluti, acephali, vagi*) meg is tiltja hatalmuk gyakorlását.² Nem egy régi kánon pedig épen érvénytelennek mondja az *ordinatio absoluta-i*.³ Csak nagyon elvétve találunk az első századokban eltérést e szigorú szabálytól. Ilyen ritka kivétel szent Jeromos és nolai szent Paulinus esete, akik felszentelésük előtt kijelentették, hogy nem kötik le magukat egy meghatározott egyház szolgálatára.⁴

Akiket a püspök valamely külön egyház számára szentelt, azok ezáltal visszavonhatlanul *bekebelezettek*, *incardináltak* az illető templom (titulus) szolgálatába (intitulati, *incardinati*). Szoros kapcsolat jött létre közöttük és egyházuk között: ők felajánlották az egyház számára önmagukat és munkájukat, az egyház pedig gondoskodott tisztességes megélhetésükről. Ezt a lelki köteléket a papok önhatalmulag nem bonthatták fel. Nem hagyhatták el a püspök beleegyezése nélkül helyüket és ha valamelyik mégis távozott volna, a püspök büntetések alkalmazásával

¹ c. 1. D. 70.

² «*vacuam habere manus impositionem et nullum tale factum et valere in iniuriam ipsius, qui eum ordinavit.*»

³ Így nagy szent Leo 458—9. közt írt levelében = c. 4. C. I. qu. 1. *avana est habenda ordinatio, quae non loco fundata est, nec auctoritate munita* ; a II. Orbán alatt tartott *piacenzai zsinat* (1095.) 15. kánona = c. 2. D. 70: «*decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur.*» — De ez az «érvénytelenség» csak a hatalom gyakorlásának tiltott voltát jelentette, amint ad. 1. D. 70.-hez szóló Glossából is kitűnik: «*vacuam quoad executionem.*» Nem is kívánták a kánonok soha az így felszentelték újból való szentelését, amire pedig szükség lett volna, ha az ily szentelés csakugyan a szó szoros értelmében érvénytelen lett volna. V. ö. Scherer I. k. 360. 1. 7. j., Wernz II.²-n. 91. nota 31.

⁴ Scherer i. h. 6. j.

[46]

val is kényszeríthette a visszatérésre. Így rendeli az első egyetemes zsinat (325.) 15. kánona: «Non oportet episcopum vel reliquos ordines de civitate in civitatem migrare, non presbyter, non diaconus transeat. Si quis autem... tale quid agere tentaverit, et se huiusmodi negotio mancipaverit, *hoc factum prorsus irritum ducatur et Ecclesiae restituatur*, cuius fűit episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.¹ A 16. kánon pedig az ellenszegűlűket *kiközösítéssel* sujtja: «Si qui vero sine respectu agentes et timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes recesserint ab ecclesia, sive presbyter, sive diaconus, vel in quocunq;ue ecclesiastico ordine positi fuerint, hi. non debent suscipi in alia ecclesia, sed cum omni necessitate cogantur, ut redeant ad ecclesiam suam, Quod si permanserint, excommunicari eos oportet.»² Hasonlű szigorúsággal intézkedik a 341-i *antiochiai* zsinat, amelynek határozata szerint az olyan desertorokat, akik pűspűkűk hívására nem akarnak visszatérni, *depositioval* kell büntetni: «omnimodo ab officio suo deponi debere, nec aliquando'spem restitutionis habere decernimus»; sűt szigorű büntetést szab ki arra a *pűspűkre is*, aki ilyen klerikust fűlvenni merészel: «a communi synodo poenam merebitur increpationis, tamquam ecclesiastica jura dissolvens».³ De viszont a pűspűk sem bocsáthatta el önkényesen a szabályszerűen beiktatott papot egyháza szolgálatából, nehogy vagus-sá, acephalus-sá váljék, amitűl az ősegyház felfogása nagyon irtűzött. «Episcopus subiecto sibi sacerdoti, vel alii clerico, nisi ab ipso postulatus, dimissorias non faciat, *ne ovis quasi perdita aut errans inveniatur*»— mondja szent Leo pápa.⁴

Csak igen ritka esetben engedtek meg a régi kánonok az átköltűzést egyik egyházból a másikba. A chalcedoni zsinat 20. kánona egyetlen kivételt ismer: «exceptis illis, qui proprias civitates perdiderunt et ex necessitate ad alias civitates migraverunt».⁵ Egyes helyeken megengedtek azátköltűzést falusi

¹ c. 19. C. VIII. qu. 1. — A chalcedoni zsinat a presbýterekre vonatkozólag újból hangsűlyozza e szabályt.

² c. 23. C. VII. qu. 1.

³ c. 24. *ibid.* — Számos részleges zsinat is hasonlűképen intézkedik, így pl. a sardicai 345.-i zs. 18. kán. = c. 1. D. 71., a carthagoi 348.-i zs. 5. kán. = c. 6. D. 71., u. o. 397.-i zsin. 2. kán. = c. 2. D. 72., a miievei 402.-i zsin. 5. kán. = c. 3. D. 72. és több más l. Claeys Bouuaert i. m. 202—203. 1.

⁴ c. 1. D. 72.

⁵ c. 4. D. 71.

[47]

egyházból városiba, vagy az ellenségtől elpusztított egyházból egy másikba.¹ A 692-i trullai zsinat azonban már enyhébb gyakorlatot tételez föl, amennyiben csak a püspök engedélye nélkül történt távozás («sine dimissoriis literis episcopi sui») helyteleníti.²

II. A legrégebb egyházi fegyelem szerint tehát igen szoros volt a viszony püspök és papjai közt, vagy mondjuk mai kifejezéssel: a papok és egyházmegyéjük között. *De ez a kapocs a középkorban előbb meglazult, majd úgyszólván teljesen fölbomlott.* Ugyanis, — ha nem is elméletben, — de a gyakorlatban lassanként feladták azt a nagyfontosságú elvet, hogy csak az egyház szükségletéhez képest szabad papokat szentelni. Miután a középkorban a papi rend igen nagy kiváltságokat élvezett és köztiszteletnek örvendett; miután sok egyszerű javadalom létesült, amely alig járt valami kis kötelességgel; miután a világhírű egyetemek sok tanulni vágyó ifjút csalogattak a bölcsélet és a hittudományok tanulására és a világi főurak meg fejedelmek is szerették magukat tudós papokkal körülvenni, a püspökök mindig nagyobb számban szenteltek föl olyanokat is, akikre az egyház szolgálatában egyáltalában nem volt szükség. *III. Sándor pápa* a harmadik lateráni zsinaton (1179.) e folyton növekvő visszaélésnek gátat akart vetni. Azért elrendelte, hogy az olyan püspök, aki «sine certo titulo» mer papot vagy szerpapot szentelni, maga köteles annak eltartásáról gondoskodni mindaddig, míg egyházi javadalmat, titulust, juttathat neki, kivéve, ha az illetőnek magánvagyonra volt: *anisi talis ordinatus de sua vel paterna hereditate subsidium vitae possit habere*.³ De ez a rendelkezés épen az ellenkező hatást érte el. Ugyanis a végső szavakat — helytelenül bár — úgy kezdték magyarázni, hogy ezentúl már a családi vagyon címére is lehet szentelni. És ezt a gyakorlatot *III. Ince pápa* szentesítette, amennyiben csakugyan elismerte a patrimoniumot rendes szentelési címnek.⁴ Ezután tehát elnyerhették a magasabb egyházi rendeket mindazok, akiknek tisztességes megélhetése bármely módon biztosítva volt. Így természetesen igen könnyen juthattak be az egyházi rendbe olyanok is, akiknek szolgálatára az egyháznak semmi szüksége sem volt és nem is

¹ Claeys Bouuaert i. m. 202. 1. 1. j.

² c. 1. C. XXI. qu. 2.

³ c. 4. X. III. 5.

⁴ c. 24. X. III. 5.

[48]

teljesítettek papi ténykedéseket. Ily módon a régi kánonoktól anynyira kárhoztatott *ordinatio absoluta*-nak igen tág tere nyílt meg.¹

Ezek a papok, akik nem tartoztak meghatározott egyházhoz, akiket sem a megélhetés, sem munkakörük nem kötött püspökhöz, minden bejelentés nélkül is könnyű szerrel távozhattak a felszentelési egyháztól, szabad tetszésük szerint bolyonghattak és így a *kóbor klerikusok*, a vagusok vagy acephalusok a hívek nem nagy épülésére és a papi állásnak nem épenbecsületére nagyon elszaporodtak.

Ezt az állapotot találták *a trienti zsinat atyái*, mikor az egyházi fegyelem helyreállítására gyűltek össze. Belátták, hogy úgy az *ordinatio absoluta*-nak, mint a vagabundus papok megsoka-sodásának forrása az, hogy sok püspök túlságosan könnyen, kellő körültekintés nélkül osztogatja a kézföltétel kegyelmét: «complures plerisque in locis ad sacros ordines nullo fere delectu admittit».² Azért mindenekelőtt a papok számát kívánták a szükséglet arányában korlátozni. Az előkészítő bizottság ily irányú törekvése kitűnik abból a javaslatból, amelynek felírása: «*ad moderandum numerum sacerdotum*». A XXI. ülés 2. fejezetében visszaállították a régi elvet: még ha a családi vagyon biztosítaná is a felszentelendő tisztességes megélhetését, csak azokat szabad fölszentelni, akikre az egyháznak szüksége van: «quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum». Akik ezt a szabályt be nem tartanák, azokat a régi kánonokban megszabott büntetésekkel kell sújtani.

Ez az előírás arra volt hivatva, hogy véget vessen a tétlen és kóbor papok kategóriájának. Már ezáltal is erősítette a zsinat a köteléket a papok és püspökhöz között. Ezenfelül azonban a XXIII. ülés 16. fejezetében még külön határozatot is hozott a régi, szoros engedelmisségi viszony helyreállítására. Miután az atyák itt ismételten hangoztatták, hogy csak olyanok nyerhetik el a papszentelés kegyelmét, akik a hívek lelki vezetésére szükségesek vagy hasznosak, *a)* megújították a chalcedoni zsinat 6. kánonának előírását *az intitulációra vonatkozólag*: «ut nullus in posterum ordinetur, qui illi ecclesiae, aut pio loco, pro cuius necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus», *b)* büntetés terhe alatt megtiltották a papoknak *saját egyházuk elhagyását*: «nec incertis vagentur sedibus.

¹ Wernz i. m. n. 91. pg. 133—134. ² c. 2. sess. XII. de ref.

[49]

Quodsi locum inconsulto episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur» (= suspensio a divinis).

A trienti zsinatnak e rendeletei és a zsinat magyarázására rendelt S. C. Concilii döntvényei alkotják a ma is érvényben lévő jogot e tárgyra vonatkozólag.

Igaz ugyan, hogy a XXIII. ülés 16. fejezetében megkívánt «adscriptio»-t alig hajtották végre valahol a chalcedoni zsinattól előírt szigorúsággal, hogy t. i. minden szentelendő visszavonhatatlanul *egy meghatározott egyház* szolgálatába szegődjék, mindazonáltal tagadhatatlan, hogy *a trienti zsinat óta folyton szorosabbá vált a kötelék a papok és püspököik között.* Nem csekély mértékben járultak hozzá e kapocs megerősödéséhez a legújabb kornak megváltozott egyházi viszonyai.

Ugyanis ma már megszűntek a nagyszámú javadalmak, főleg az egyszerű beneficiumok, és így természetzerűleg megcsappant a papok száma és ezzel eltűnt a vagatio lehetősége is. De másrészt a javadalmak számának csökkenése, sőt sok vidéken teljes hiánya (Amerika, Franciaország), maga után vonta, hogy ma már a kánonjogi doctrina élesebben megkülönbözteti a javadalmat és az egyházi hivatalt, a beneficium-ot és az officium-ot, mint azelőtt.¹ Régen az officium és beneficium a gyakorlatban teljesen korrelatív fogalomként szerepelt; alig tudták elgondolni egyiket a másik nélkül. Ma ellenben már hozzászoktunk ahhoz, hogy igen sok egyházi foglalkozás, officium van, amely nincs kánoni értelemben vett javadalommal egybekötve. Legtöbb egyházmegyében a papság nagyobb percentje nem javadalmas a szó igazi értelmében, egyes vidékeken pedig épen nem lehet igazi javadalmakat találni. Ennek az állapotnak egyik gyakorlati következménye az, hogy ma már lehetetlenség volna az egyházi törvényeknek elsősorban a szoros értelemben vett javadalmasokra vonatkozó előírásait a régi módon *csak* ezekre a «beneficiatus»-okra alkalmazni, hanem ki kell terjeszteni minden papra, aki bármely egyházi hivatalt tölt be, legyen az igazi javadalommal összekötve vagy nem. Enélkül a kiterjesztés nélkül, amelyet különben a doctrinán kívül maga a kuriai felfogás is követ, sok helyen teljesen illuzóriussá és tárgytalanná válnának az egyházi törvények. És ez különös módon áll az *összes* papoknak ama kötelességére vonatkozólag, hogy püspökök beleegyezése

¹ L. Scherer i. m. I. köt. 404. 1., Wernz i. m. II. k. I. r. n. 240. pg. 5.
Dr. Scheffler : A világi papok kánoni engedelmessége.

[50]

nélkül nem hagyhatják el azt a helyet, ahol működnék, azt az egyházmegyét, amelynek szolgálatára szenteltettek.

De van még egy körülmény, amely különösen alkalmas arra, hogy szorossá fűzze ezt a köteleket és ez az *ujabb természetű szentelési címek* egyre általánosabbá váló térhódítása. Épen a javadalmak számának nagyarányú csökkenése miatt ma már legtöbb helyen megszűnt a titulus beneficiumi lehetősége; családi vagyona is ritkán van a felszentelendőnek és így a jogban megállapított rendes szentelési címek (tituli ordinarii) mellett igen sok helyen szükségessé vált kiegészítő címek (tituli subsidiarii) behozatala. Ezek az új címek különösen két csoportba foglalhatók: *titulus mensae* és *titulus servitii dioecesis*. Az előbbinek lényege az, hogy valamely erkölcsi testület (egyházmegye, állam pl. Ausztriában) biztosítja az e címre szentelt pap eltartását arra az esetre, ha munkaképtelenné válnék. A titulus servitii vagy administrationis pedig, mint a hazai gyakorlatból ismeretes, abban foglaltatik, hogy a pap beáll az egyházmegye munkásai közé és mintegy szerződés jön létre közte és az egyházmegye képviselője, a püspök között: ő a munkáját ajánlja fel a hívek érdekében, az egyházmegye pedig tisztességes megélhetéséről tartozik gondoskodni. E címek, főleg az utóbbi, természetüknél fogva sokkal jobban alárendelik a papot a püspöknek, mint a régiek, úgy hogy a pap kénytelen a püspök egyházmegyéjében maradni és engedélye nélkül nem távozhatik, — ha magasabb szempont nem vezetné, — már csak a megélhetés miatt sem. Ezek a szentelési címek nem szerepelnek ugyan még az általános egyházjogban, de mégis annyira elterjedtek, hogy a *vatikáni zsinat* már kodifikálni akarta, amennyiben az előkészítő bizottság egyik tervezetében javasolja, hogy rendes kánonjogi címek híján a püspök szentelhesse papokat «titulo servitii suae dioecesis seu ecclesiae».¹ A *római kongregációk* is ismerik e megváltozott viszonyokat, és jogi felfogásukra is irányítólag hatottak — még pedig a jelzett szigorúbb szellemben. Kitűnik ez több idevágó egyházmegyei statutum jóváhagyásából, az excardinatio formáságainak pontos betartását szorgalmazó rendeletekből. Ugyanezt árulják el azok a szigorú rendszabályok, amelyeket az idegenbe: Rómába, Amerikába és a Filippi-szigetekre kivándorló papok részére írt elő, valamint számos ily irányú döntvény

¹ Claeys Bouaert i. m. 225. 1., Wernz II. k. n. 91. pg. 135.

[51]

is. A kongregációk e «*juridica tendentia*»-jának ismerete különös módon fontos e kérdésben, mert eltekintve egyes részletkérdésektől, nincsenek olyan újabb keletű általános törvények, melyek ezt a viszonyt szabályoznák; azért a régi kánonokra és a trienti zsinat határozataira kell visszamennünk és azokat a kongregációk autentikus felfogása szerint kell alkalmazni a mai viszonyokra.

III. A szentszék a fent leírt okok és viszonyok miatt ma igen szigorúan megköveteli a papoktól az engedelmességet e tekintetben. A trienti zsinat rendelkezését az «*adscriptio ad certum locum*»-ra vonatkozólag úgy fogja föl, hogy amint régen a szentelés által minden pap egy meghatározott templom szolgálatába lépett, úgy ma a fölszentelés minden papot egy dioecesis kötelékébe soroz; amint a régi fegyelem nem tűrte az acephalus-okat, úgy a mai rend szerint sem szabad megtörténnie, hogy valamely pap minden egyházmegyén kívül álljon. Mindenki köteles felszentelési egyházmegyéjében megmaradni. *Senki sem léphet ki az egyházmegye kötelékéből főpásztora beleegyezése nélkül* és ha valaki engedély nélkül mégis távozni merészelné, azt püspöke egyházi büntetésekkel is kényszeríthetné visszatérésre. Ezt a fölfogását a S. C. Concilii az idegen papok Rómában való letelepedése ellen 1894. december 22-én kiadott *Anteactis* kezdetű dekrétumában így fejezi ki: «*Ob suarum ecclesiarum necessitatem Ordinariis perspicue jus est interdicens, ne sacerdotes, quamvis ad patrimonii titulum ordinati, propriam dioecesim deserant, eoque revocandi, quamvis alibi, et adeo etiam in Urbe, per apostolicas literas residentiale beneficium assequutos, si citra Ordinarii beneplacitum discesserint, eis praebeatur, unde honeste in sua dioecesi vivere possint*».¹ Ugyanez a kongregáció készségesen hagyja jóvá az egyházmegyei vagy tartományi zsinatoknak hasonló szellemű intézkedéseit, amint pl. approbálta az *1899-ben tartott délamerikai plenáris zsinatnak* következő határozatát: «*Statutum est, ut quicumque ad sacra ministeria in dioecesi obeunda ab episcopo proprio, vel de ejus licentia ab alieno, quocunque titulo ordinantur, eo ipso huic dioecesi adscripti sint. Proinde et hoc plenarium concilium statuit... quemlibet sacerdotem, qui pro quacunque harum provinciarum dioecesi ordinatus fuerit, teneri, etiam vi promissionis in ordinatione factae, ad permanendum in eadem dioecesi et ad se subijciendum praesuli*

¹ A. S. S. 27, 373. 1.

[52]

suo, usquedum canonice dimissus fuerits.¹ Számos konkrét esetben hozott döntés is hangsúlyozza és elismeri a püspök ama jogát, hogy akarata ellenére is visszatarthatja azt a papot, akire az egyházmegyében szükség van;² jóváhagyja az engedély nélkül távozó és a püspök visszahívó parancsának ellenszegülő papokra kimondott felfüggesztést, kimondja, hogy akik ily felfüggesztés ellenére papi ténykedést végeznek, irregularitásba is esnek,³ és legfelsőbb tekintélyével nem egy esetben kényszerítette az engedetlen papokat, hogy térjenek vissza az elhagyott egyházmegyébe. De minden ilyen esetben külön kiemelte, hogy az így visszatartott vagy visszaszóllított papok illő ellátásáról köteles a püspök gondoskodni.⁴

Noha a mondottak alapján különösen a titulus servitii dioecesis fűzi szorossá a papság és a püspök közötti viszonyt, mégsem szabad a leírt szabályokat csak az ily címen fölszenteltre alkalmazni. A kongregáció nem ismer kivételt; még *a családi vagyonuk címére szenteltek is* a többiekkel egészen azonos elbírálásban részesíti, ami különben természetes is, mert hiszen ők is kizárólag az egyházmegye előnyére és szolgálatára szenteltettek. Azért hangsúlyozza az idézett *Anteactis* rendeletben külön is: «quamvis ad patrimonii titulum ordinatis. Az említett döntvények közt több esetben szerepelnek ilyen papok, mégis teljes szigorúsággal alkalmazta rájuk is e kánoni elveket.⁵ Azonfelül több jóváhagyott zsinat is külön megemlíti, hogy a titulus patrimonii mellett is kötelesek a papok megmaradni az egyházmegye kötelékében.⁶

¹ Id. Claeys Bouuaert i. m. 232. 1.

² S. C. Conc. in *Reatina* 26. Jan. 1883., in *Amerina* 8. Maj. 1756. L. Richter: Conc. Trid. ad can. 16. sess. XXIII. de ref. n. 5. 6.; több esetet sorol fel Claeys Bouuaert i. m. 233—236. 1.

³ S. C. Conc. in *Nucerina* una et altera 19. Sept. 1818., in *alia Nucerina* 15. Mart. 1828., in *Algerien* 7. Jul. 1883. L. Claeys Bouuaert i. m. 234—235. 1., A. S. S. 16, 261. 1.

⁴ «Sacerdotem, de quo, cogi posse ut in dioecesis Reatinam revertatur, dummodo de congrua eidem ab episcopo provideatur». S. C. Conc. in *Reatina* ut supra; «posse cogi ad revertendum in propriam dioecesis, modo absolutionem a censuris... obtineat, eique de congrua provideatur». S. C. Conc. 18. Dec. et 19. Febr. 1870. A. S. S. 5, 477. Cf. in *Amerina* 12. Febr. 1819. Claeys Bouuaert i. m. 234. 1.

⁵ Így az idézett reatini esetben, mind a három nocerai esetben, azonfelül in *Tinen*. 15. Mart. 1625. Richter i. h. n. 4.

⁶ V. ö. a westministeri 1852,-i, a skót plenáris zsinat 1886. és a kalocsai zsinat 1863.

Aki bármely okból is el akarja hagyni egyházmegyéjét, annak kötelessége kérelmét és annak indokait kellő tisztelettel főpásztora elé terjeszteni. Ha a püspök, — akár a nagymérvű paphiány miatt, akár az elbocsátást kérőnek személyes tulajdonságai miatt, vagy bármely alapos oknál fogva, — úgy találja, hogy az elbocsátás egyházmegyéje és hivei érdekével ellenkeznek, nem köteles a távozási engedélyt megadni, mert hiszen elsősorban saját egyházmegyéjének érdeke szempontjából kell elbírálni annak a kérését, akit egyedül az egyházmegye szolgálatára szentelt. De ha a távozás megtagadására nincsen komoly ok, akkor «justa causa» nélkül nem tagadhatja meg az engedélyt.¹ Különösen pedig nem tarthat vissza ok nélkül olyan papot, «qui non est certo loco adscriptus», ha más egyházmegyében kaphat plébániát.² De bár a püspök ilyen esetben nem tagadhatja meg beleegyezését, mégis ebben az esetben is köteles azt minden pap kérni.³

Bármely papnak joga van a vélt sérelem ellen orvoslást keresni a püspök fölöttes hatóságainál. Maga a szentszék is nem egy esetben hozott a papok szabadságára kedvező döntést a püspök marasztaló rendelkezésével szemben.⁴

Az egyházmegyéből való végleges elbocsátásnál (excardinatio) és az új egyházmegyébe való fölvételnél (incardinatio) be kell tartani az A primis Ecclesiae saeculis kezdetű rendeletet.⁵ Eszerint a püspökök csak elfogadható okból (ex causa justa) bocsássák el papjaikat más egyházmegyébe és csak akkor vegyenek föl idegenből jött papot, ha a hivek szükséglete és az egyházmegye érdeke úgy kívánja. A felvételért folyamodó pap köteles fölmutatni főpásztorának végleges elbocsátó levelét és erkölcsi bizonyítványát (literae testimoniales). Úgy az elbocsátás, mint a föl vétel csak akkor érvényes, ha írásban, minden kikötés nélkül (absolute) és véglegesen (in perpetuum) történik, úgy hogy az incardináló püspök az ujonnan föl vett papot már teljesen a magáénak tekinthesse. A papnak a föl vétel előtt esküvel kell megerősítenie, hogy az új egyházmegyében szándékozik maradni.⁶

¹ S. C. Conc. in *Segnen*. 13. Sept. 1749. L. Richter i. h. n. 2.

² S. C. Conc. in *Ariminen*. 5. Dec. 1574. U. o. n. 3.

³ S. C. Conc. in *Ferrarien*. 22. Jun. 1604. U. o.

⁴ Claeys Bouuaert 237—240. lapon 8 ily döntést közöl.

⁵ S. C. Conc. 1898. jul. 20. A. S. S. 31, 49. köv. 1.

⁶ De ez az eskü csak *juramentum assertorium*, és nem *promissorium*,

[54]

Annak megakadályozására, hogy esetleg valamely pap végleg kilépjen eredeti egyházmegyéjéből, mielőtt -máshová felvették volna — és így acephalus-sá válják, — a kongregáció kimondja, hogy az elbocsátás csak akkor válik jogerőssé, miután az új egyházmegyébe való fölvetel már véglegesen megtörtént. Ezenfelül a szentszék különös körültekintést kíván idegen nyelvű és nemzetiségű papok átvételénél; meghagyja a püspököknek, hogy előbb titokban kérdezősködjenek az elbocsátó püspöknél és csak a legjobb információ esetén vegyék fel őket.

A praxis curiae nagyon szigorúan megkívánja ez előírások pontos betartását, úgyannyira, hogy elhanyagolásuk miatt érvénytelennek tekinti az incardinatiót. Különösen megköveteli a felvevő püspök határozott felvételi szándékát. Ezt a consensus expressus-t nem pótolja az elbocsátó püspök dimissorialis-a, se nem lehet azt föltételezni abból a tényből, hogy az új püspök valakit ideiglenesen alkalmaz.¹ A Rota újabb ítéletei szintén elárulják, hogy a szentszék nem ismeri el az incardinatio aequivalens, vagy praesumpta-t, hanem csak az incardinatio expressaet formalis-t.²

Míg a leírt jogi szabályok gondoskodnak arról, hogy minden pap egy meghatározott püspökséghez tartozzék és így a szó mai értelmében ne lehessenek *acephalus* papok, addig a szentszék rendelkezéseinek egy másik csoportja megakadályozza, hogy a papok könnyű szerrel vándorolhassanak egyik helyről a másikra és így útját vágja a *vagatio* lehetőségének.

Napjainkban a papi vagabundusság különösen két alakban kísért, t. i. az örök városba és az új világba, főleg Amerikába és a Filippi-szigetekre való özönlés alakjában. Az első visszaélés elnyomására a S. C. Conc. a már többször említett *Anteactis*

vagyis az incardinálandó nem *igéri*, hogy soha sem fogja elhagyni az új egyházmegye kötelékét, hanem csak *esküvel állítja*, hogy jelenleg megvan a megmaradási szándéka.

¹ Igy döntött a S. C. Ep. et Reg. 1886. márc. 26. — «*Ex quibus colliges*: I. Ut sacerdos in aliena dioecesi incardinari valeat, praeter literas dimissorias episcopi proprii requiri *consensum expressum* acceptationis episcopi, in cuius dioecesi recipi vult. II. Hujusmodi vero episcopi consensum *non praesumi* ex eo, quod sacerdos curae animarum ab episcopo praepositus fuit, sed provisorio modo.» A. S. S. 19, 91.

² Igy 1912. jan. 9. Petrus Mendosa Roussel ügyében A. A. S. IV, 249. köv. 1. V. ö. a S. C. Conc. 1913. jan. 31.-i válaszát a washingtoni ap. delegátus kérdéseire. A. A. S. V. 34. köv. 1.

[55]

kezdetű dekrétumban¹ kimondja, hogy senki sem telepedhetik meg *az örök városban* a szentatyának e kongregáció útján adott engedélye nélkül. Idegen papok csak abban az esetben kaphatnak Rómában egyházi hivatalt vagy. javadalmat, ha saját püspökük beleegyezése mellett a pápa külön is megengedi. Akik tanulmányok végzése céljából időznek Rómában, azok munkájuk végeztével vagy főpásztoruk visszahívó szavára azonnal siessenek vissza egyházmegyéjükbe. Aki pedig e rendelet ellenére cselekszik, ipso facto felfüggesztés büntetését vonja magára. Egyben a püspököknek is lelkére köti e rendelet, hogy ne bocsássák el az egyházmegyéből túlságosan könnyen azokat a papokat: «qui seu vitae ratione, seu aliis quibuscunque causis sese reprehensione dignos aut molestos exhibeant».

Idegen papoknak *az új világba* való özönlése az utolsó évtizedekben különösen sokat foglalkoztatta a szentszék törvényhozását, mert amint a legújabb erre vonatkozó rendelet mondja, «nagyon is beigazolódott, hogy kellő jámborságban és tudományban szűkölködő, fegyelmezett életmód nélküli papok kivándorlása nemcsak a katolikus hitéletnek szokott kárára válni, hanem többnyire maguknak az ilyen papoknak is romlására vezet.»² Azért a S. C. Conc. előbb (1890. júl. 27-én) Itália és Amerika főpásztoraihoz, majd (1903. nov. 14-én) az összes püspökökhöz intézett rendelettel kívánta e kivándorlás kérdését rendezni.³ X. Pius pápa parancsára 1909. szept. 7-én újból fölhívta a püspökök és papok figyelmét az 1903-iki rendeletre,⁴ legutóbb pedig, 1914. márc. 25-én a S. C. Consistorialis az *Ethnografica studia* kezdetű rendeletben még szigorúbb rendszabályokat léptetett életbe.⁵ Úgy az 1903-iki, mint az 1914-iki rendelet főelvként azt állítja fel, hogy csak egészen kifogástalan és feddhetetlen életű papoknak szabad a kivándorlásra engedélyt adni: «bonum testimonium habens intemeratae vitae, in operibus sacri ministerii cum laude spiritus ecclesiastici et studii salutis animarum hactenus peractae, solidam spem exhibeat aedificandi verbo et exemplo fideles ac populos, ad quos transire postulat, necnon

¹ S. C. Conc. 1894. dec. 22. A. S. S. 27, 373—375. 1.

² A. A. S. VI. 182. 1. •

³ A. S. S. 36, 355—357. 1.

⁴ A. A. S. I. 692. köv. 1.

⁵ A. A. S. VI. 183-186. 1., v. ö. 671. 1. — A *keleti* szertartásúakra nézve a S. C. de Prop. Fid. 1894. ápr. 12.-i külön rendelete van érvényben.

[56]

moralem certitudinem praestet nunquam a se maculatum iri sacerdotalem dignitatem exercitatione vulgarium artium et negotiationum».¹ Akinél e kellékek megvannak és *állandóan vagy hosszabb időre* óhajt letelepedni *Amerikában*, annak mindenekelőtt szüksége van saját püspöke beleegyezésére, sőt az olasz papoknak ezenkívül még a S. C. Consistorialis engedélyére is. A *Filippi-szigetekre* pedig senki sem vándorolhat e kongregáció engedélye nélkül, vagy ha amerikai papokról van szó, a washingtoni apostoli delegátus engedélye nélkül. Az elbocsátó levelet «*in forma specifica*» kell kiállítani, különben érvénytelen; vagyis a szokásos kellékeken kívül az elbocsátó püspöknek előbb biztos tudomást kell szereznie arról, hogy valamely amerikai vagy filippi-szigeti püspök hajlandó kivándorló papját egyházmegyéjében alkalmazni. Adimissorialist kizárólag ehhez az egy püspökhöz és nem általánosságban bármely püspökhöz kell intézni. Azonfelül közölni kell a kivándorlónak pontos személyleírását, hogy semmi kétely, avagy félreértés se merülhessen föl személyazonosságát illetőleg. Az így kivándorolt papnak később csak úgy az eredeti, mint az új püspök engedélyével szabad más egyházmegyébe átmennie, sőt az olaszországiak csak a kongregáció beleegyezésével változtathatnak az újvilágban egyházmegyét. E rendelkezések ellen vétő papok azonnali felfüggesztést vonnak magukra s ha még hozzá e büntetés ellenére papi ténykedést végeznek, irregulárisok is lesznek. Mind a két büntetés alól csak a kongregáció adhat feloldozást.

Teljesen azonos elbírálás alá esnek azok a papok, akik *a kivándorlók lelki gondozása végett* tartózkodnak idegen egyházmegyeterületén.

Hasonló engedélyre van szükségük azoknak a papoknak is, akik *csak rövidebb időre* utaznak a jelzett helyekre, azzal a különbséggel, hogy nem kell előre kikérni annak a püspöknek a beleegyezését, akinek megyéjében akarnak tartózkodni. De a kivándorló pap főpásztora titkos levélben tartozik értesíteni az illető amerikai vagy filippi-i püspököt papjának érkezéséről és egyben közölni vele utazása célját is. Az ilyen engedély legfőleg négy hónapra szólhat. Azontúl csak betegség vagy más «peremptorius» ok alapján adhat még egy havi haladékot a helyi püspök, egy hónapon túl pedig az apostoli delegátus, de

¹ A. S. S. 36, 355. 1. és A. A. S. VI. 183. I.

[57]

minden esetben értesíteni tartoznak az Ordinarius proprius-t, illetőleg a kongregációt az engedély meghosszabbításáról.

Egyes helyeken, főleg ahol az egyházmegye saját költségén képezte papjait, a püspökök a szentelés előtt *igéretet vagy esküt* is szoktak kívánni arra vonatkozólag, hogy az ujonnan szentelt nem fogja elhagyni az egyházmegyét. Azonban a szentszék nem helyesli ily ígéretek követelését,¹ valószínűleg azon okból, mert hiszen, amint láttuk, a püspökök enélkül is elég eszköz áll rendelkezésére, hogy az egyházmegyéje számára valóban szükséges papokat visszatarthassa, tehát fölösleges ily ígérethez folyamodni. Nem ellenzi azonban azt a szokást, hogy a felszentelendők *bizonyos időre* kössék le magukat az egyházmegye szolgálatára. így pl. több olasz egyházmegyei statutum vagy a szokásjog megkívánja, hogy minden pap legalább három évig működjék a felszentelési egyházmegyében; azontúl már nyerhet engedélyt a távozásra. Hasonló kötelességet vállalnak magukra a paderborni szeminárium papnövendékei is.²

IV. Azonban semmiféle ígélet vagy kikötés nem befolyásolja a világi papoknak azt a jogát, hogy *bármikor szabadon léphessenek szerzetbe*.

Az egyház, mint Krisztus tanításának hűséges őre, minden időben igen magasra értékelte az evangéliumi tanácsokat. Azért, amikor hangoztatja, hogy a papoknak nem szabad elhagyniok egyházmegyéjüket, nem szándéka szolgáit az evangéliumi tanácsok útjától visszatartani. Tehát engedelmességi ígéletükkel nem mondanak le a *status perfectior* választásának jogáról, hanem ellenkezőleg, ez az ígélet csak e hallgatag a megszorítással kötelez: «*nisi ad statum perfectiorem vocatus fuero*».

Már a legrégebb zsinatok atyái is e felfogást vallották. Azért pl. a *IV. toledói zsinat* (633.) püspökei szent Isidorus Hispalensis-sel élükön kimondják: «Clerici, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos eis ab episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur». Hogy ez a részleges zsinat az egész egyház felfogását tükrözteti vissza, kitűnik abból, hogy Gratián is felvette

¹ S. C. Conc. 1628. apr. 15. L. Claeys Bouuaert 244—45. 1.

² *Nilles: Selectae disputationes academicae juris canonici* 113,1. (Innsbruck 1886.) Claeys Bouuaert i. m. 245. 1.

[58]

gyűjteményébe.¹ Ugyanígy nyilatkozik *II. Orbán pápa* (1088—1099.) sz. Rufinus káptalanihoz intézett levelében: «Si quis afflatus Spiritu Sancto in aliquo monasterio, vei regulari canonia salvare se voluerit... etiam episcopo suo contradicente *eat liber* nostra auctoritate».² *Gratián* ugyané C. és qu. 1. kánonához, amely arról intézkedik, hogy senki idegen vegyen föl papot püspöke engedélye nélkül,³ ezt a kivételt fűzi hozzá: «nisi ad propositum melioris vitae transire voluerit. Tunc enim liberum est illi, etiam episcopo contradicente, monasterium ingredi.»

XIV. Benedek pápa egy konkrét esetről kifolyólag külön apostoli levélben (*Ex quo*, 1747. jan. 14.) kel védelmére a papok szerzetbelépési szabadságának.⁴ Ugyanis a brixeni egyházmegye archidiakonusa, Chizzola Leander, aki az egész egyházmegye kormányzásában jobb keze volt a püspöknek, főpásztora engedélye, sőt tudta nélkül belépett Jézus-társaságába. Erre a püspök előbb írásban, majd előszóval előadta a pápának, hogy milyen súlyos veszteség érte az egész egyházmegyét az archidiakonus távozásával és arra kérte őt, kényszerítené Chizzola-t visszatérésre, sőt általános törvénnyel tegye lehetetlenné, hogy a szerzetes előljárók a püspök beleegyezése nélkül rendjükbe fogadhassanak világi papokat. Azonban *XIV. Benedek* a régebbi kánonok elősorolásával mutatja ki, hogy az egyház mindig elismerte a papoknak szabad szerzetbelépési jogát a püspök akarata ellenére is.

Ez a szerzetbelépési szabadság nemcsak a szorosán vett rendekre (ordo) vonatkozik, hanem az egyszerű fogadalmakkal bíró *kongregációkra is kiterjed*. Ugyanis a status perfectior lényege, a három evangéliumi tanács, ezekben is megtalálható; azonfelül a S. C. Ep. et Reg. 1837. január 28-án határozottan ki is mondta ezt a kongregációkra vonatkozólag, még pedig ezzel az indokolással: «ne impediatur vocatio ad statum perfectiorem».⁵

De ugyanaz a *XIV. Benedek* pápa, aki a szerzetbelépés szabadságát oly határozottsággal védi, említett apostoli levelében egyszersmind bizonyos követelményeket állít fel az egyházmegyét

¹ c. unic. C. XIX. qu. 1. Cf. Nilles 1. m. 56. 1.

² c. 2. XIX. qu. 2.

³ L. fentebb.

⁴ Const. Selectae I. 281—290. 1. s Wernz III.² n. 629. nota 212.

⁵ Wernz III. ²n.629. nota 212.

[59]

elhagyni készülő papokra vonatkozólag. A szerzetbe kívánczó köteles szándékát főpásztorának bejelenteni és elhatározásának indító okait is föltárni, amennyiben azok természete megengeni. A bejelentés kötelességét XIV. Benedek magából a természeti törvényből származtatja: «In quo non tam officio et honestati, quam *naturalis legis praecepto* satisfacieb. T. i. az egyházmegye szolgálatában alkalmazott pap, főleg a lelkipásztor a püspök megbízottja s mint ilyen nem távozhat anélkül, hogy hivatala betöltéséről számot ne adjon, de főleg nem hagyhatja el szó nélkül a gondjaira bízott nyáját. A püspöknek joga van a feltárt indító okokat megvizsgálni; ellenvetéseket tehet, sőt gondolkozási időt is tűzhet ki. De ha a szerzetes jelölt mindezek után is állhatatosan kitart föltett szándéka mellett, kérheti felvételét bármely szerzetrendben, még akkor is, ha püspöke megtagadná erre az engedélyt; mert már a szerzetesek sokkal szigorúbb engedelmesség alatt állanak, mint a világi papság, — így érvel XIV. Benedek pápa, — mégsem tilthatják meg a szerzetes előljárók alattvalóiknak, hogy *szigorúbb* rendbe lépjenek át, annál kevésbé tarthatja vissza a püspök papjait attól, hogy szerzetbe lépjenek. Azonban a dolog természetéből következik, amit XIV. Benedek is megemlít, hogy bizonyos ideig a püspök óhajára várniok kell, míg ez alkalmas utódról gondoskodhatik.¹

Ezenkívül IX. Pius pápa 1848. január 25-én kelt *Románi Pontifices* kezdetű intézkedését is be kell tartani, hogy t. i. senket sem szabad származási és tartózkodási helye püspökének bizonyítványa nélkül fölvenni a szerzetbe, — és így ezen a címen is köteles minden pap bejelenteni távozását püspökének.

A szerzetbelépési jognak csak két korlátozását ismeri el a praxis curiae, ha t. i. valaki *a szentszék jóváhagyásával és kifejezetten* lemond e jogáról akár föltétlenül, akár csak egy bizonyos időre. Ezen az alapon nem léphetnek szerzetbe a *titulus missionis-ra*. fölszentelt papok, akik a felszentelés előtt esküvel ígérik, hogy a Propaganda kongregáció engedélye nélkül semmiféle rendbe nem fognak lépni.² Hasonló ígéretet tesznek a külföldi nemzetek *római kollégiumaiban* végzett növendékek is. így pl. a Collegium Germanico-Hungaricum növendékei ezt az esküt teszik le: «Spondeo ac juro, quod... ante elapsum triennii ter-

¹ Wernz III.² n. 629. pg. 296.

² Instructio S. C. de Prop. Fid. 27. Apr. 1871.

[60]

minum, sine Apostolicae Sedis licentia vel post triennium sine licentia Eminentissimorum Cardinalium Protectorum nullam religionem, societatem aut congregationem regularem ingrediatur, nec in eorum aliqua professionem emittam».¹ Nagyon különös körülmények miatt és nagyon ritkán *egyes püspököknek* is megengedte a szentszék, hogy papjaiktól a felszentelés előtt ilyen ígéretet vegyenek, mint pl. VIII. Orbán pápa 1623-ban Borromaei Frigyes milanói bíboros-érsek kérelmére megtiltotta a milanói szemináriumából kikerült növendékeknek, hogy három éven belül a szeminárium vezetésével megbizott jezsuiták, a barnabíták vagy a kapucinusok rendjébe lépjenek.²

Azonban az ilyen ígéret csakis akkor érvényes, ha *a)* a szerzetbelépési szabadságról való lemondás *kifejezetten* történik. Maga a szentszék is így fogja fel pl. a *Seminarium Pium* növendékeire vonatkozólag. Ezek megígérik, hogy tanulmányaik befejezése után visszatérnek egyházmegyéjükbe és ott fognak működni, «atque ab huius obligationis vinculo se solvi non posse, nisi solo legitimo apostolatu missorum exterarum, donec ad illas incumbant». Bár a szerzetbelépési jogról a kivételen nincsen szó, mégis, mivel kifejezetten le sem mondtak róla, a szentszék semmi nehézséget sem gördít az ellen, hogy szerzetbe léphessenek;³ *b)* ha ilyen megszorítás *a szentszék határozott jóváhagyásával* történik. A római kuria nem engedi meg, hogy a püspökök *önhatalmúlag* kívánjanak ilyen kikötést. Azért egy francia püspöknek abbéli kérésére, hogy minden papjának a szentelés utáni három évre megtilthassa a szerzetbelépést, a S. C. Ep. et Reg. 1859. dec. 20-án ezt a választ adta: «Non expedire, quum per petitam generalem prohibitionem *magni momenti vulnus infligeretur ecclesiasticae disciplinae*»⁴ Épígy ítélte a Congr. Negotiorum extraordinariorum 1882-ben egy bajor püspök hasonló intézkedésére vonatkozólag. Ugyanis a nevezett püspök 1881-ben elhatározta, hogy ezentúl papnövendékeitől szentelés előtt eskü erejével bíró írásos nyilatkozatot fog kívánni, amelyben minden ordinandusnak köteleznie kell magát arra, hogy— tekintettel az egyházmegyétől a szemináriumi tartózkodás alatt élvezett jótéteményekre — *hat esztendeig* az egyházmegyében

¹ Nilles i. m. 117. 1.

² Claeys Bouuaert i. m. 199. 1. 4. jegyz.

³ Nilles i. m. 116. 1.

⁴ *Ojetti*: Synopsis ad v. *Clericus*.

[61]

fog működni és ez idő alatt semmiféle ürügy alatt («unter keinem Vorwand) nem hagyja el az egyházmegyét. Ha pedig mégis távoznék, a papnevelőintézet céljaira 2000 M-t tartozik fizetni. Enélkül az ígéret nélkül senkinek sem akarta feladni a presbyteratust. Azonban négy szerpap sérelmesnek találta szabadságának ilyen korlátozását és nem írták alá a kívánt nyilatkozatot. Erre a püspök megtagadta a szentelést. A diákonusok most a szentszékhez folyamodtak és a fentemlített kongregáció «ad mentem Pontificiss úgy döntött, hogy írásban kérik a szentelés kegyelmét; ígérik meg, hogy a legnagyobb odaadással, engedelmességgel és kitartással fognak szolgálni az egyházmegyében, «*si non placeat Deo seipsos vocare aliquando ad statam majoris perfectionis*».¹

Aichner² és Claeys Bouuaert³ szerint még egy esetben szünik meg a világi papnak az a joga, hogy a püspök ellenzése mellett is szerzetbeléphessen, t. i. *ha az illetőnek távozása igen nagy hátrányára válnék az egyházmegyének*. Azonban ennek a kivételnek föllállítására nem látszik eléggé indokoltnak. Megengedjük, hogy sok esetben az egyházmegye érdeke, tehát a közjó az egyéni jóval szemben oly erős ok lehet, amely a legkomolyabb elhatározású férfiút is vissza fogja tartani a szerzetbelépéstől, de nem elég ok arra, hogy az említett kivételt általánosságban megalapozza. Először is maga a jog nem ismeri ezt a kivételt; *ubi autem lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*.⁴ Azonfelül ezen a címen napjainkban úgyszólván minden szerzetesi hivatást meg lehetne akadályozni, ha tekintetbe vesszük az általános paphiányt és azt a körülményt, hogy legtöbb esetben mégis csak a papság élite-je kívánkozik a tökéletesebb élet után. XIV. Benedek pápa is kivihetetlennek mondja a papok visszatartását vagy visszahívását e címen, mert ha bármely pap püspöke kívánságával szemben csak arra hivatkoznék, hogy lelke üdvét a szerzetben jobban biztosíthatja, senkinek sem lehetne többé szava elhatározása ellen. Azért, mint láttuk, ő maga sem kötelezte Chizzola Leandert a szerzetből való visszatérésre, bármennyire is

¹ Nilles i. m. 120—122. 1.

³ Theologisch-praktische Quartalschrift 1882. évf. 21—22. 1.

³ I. m. 198—199. 1.

⁴ A c. 18. X. III. 31., amelyre hivatkozni szoktak, egészen más tárgyra vonatkozik.

[62]

hangsúlyozta a brixeni püspök távozásával a brixeni egyházmegyét értvesztességet.

Az egyház tehát okulva a középkor tapasztalatain és tekintettel a mai különleges állapotokra, korunkban jobban hangsúlyozza a papok köteles subordinációját, mint valaha. De ma sem akarja semmiképen megakadályozni, hogy lelkük üdve érdekében bármely pillanatban választhassák atökéletesebb utat és kövessék az evangéliumi tanácsokat.